

3de VERGADERING. — 30 OCTOBER 1890.

Behandeling van de wetsontwerpen nos. 47 en 59.

3de VERGADERING.

VERGADERING VAN DONDERDAG 30 OCTOBER 1890.

(GEOPEND TE 11 UREN.)

Ingekomen berichten van leden. — Mededeeling van de benoeming van rapporteurs over wetsontwerpen. — Behandeling en aanneming van wetsontwerpen. — Interpellatie van den heer Wertheim over den politieken en den maatschappelijken toestand in Suriname. — Nog ingekomen een brief van den heer Hengst. — Scheiding van de Kamer tot nadere bijeenroeping.

Voorzitter: de heer **Van Naamen van Eemnes**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 36 leden, te weten de heeren:

Merkelbach, Fransen van de Putte, Van Roijen, Viruly, Coenen, Van Akerlaken, Prins, Nysingh, Van Nagell van Ampsen, Magnée, Blijdenstein, Van Swinderen, Muller, Alberda van Ekenstein, Van Lier, Six, Van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Welt, Insinger, Van Zuylen van Nyevelt, Thooft, Van Nispen tot Pannerden, Blussé, Smitz, Moolenburgh, Van Alphen, Verheijen, Smits van Oijen, De Bruyn, Wertheim, Breuning, Melvil van Lynden, Van Gennep, Vlieland Hein en Van Nispen;

en de heeren Ministers van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van Financiën, van Koloniën, van Justitie en van Marine.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede:

1°. dat de volgende heeren hebben bericht verhinderd te zijn de vergadering bij te wonen: de heer Vening Meinesz, wegens ambtsbezigheden; de heer Pijnappel, door de behandeling der gemeentebegroting in den Amsterdamschen gemeenteraad; en de heer Van der Breggen; terwijl na afloop van de laatst vorige vergadering van de heeren Thooft en Van Nispen tot Pannerden bericht is ontvangen, dat zij daar niet konden tegenwoordig zijn.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

2°. dat door de afdeelingen tot rapporteurs zijn benoemd voor de wetsontwerpen:

verhoging van hoofdstuk IX der Staatsbegroting voor 1890 en aanvulling en verhoging der spoorwegbegroting voor 1890;

wijziging en verhoging van hoofdstuk VII A en wijziging en aanvulling der wet op de middelen, beide voor 1890; en

overeenkomst met den heer David Croll, betreffende de oprichting eener reparatiewerf met dokgelegenheid te Tandjong-Priok,

de heeren Van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen, Magnée, Van Gennep, Prins en Van Roijen;

vaststelling van bepalingen betreffende 's Rijks waterstaatswerken,

de heeren Pijnappel, Vlieland Hein, Van Nagell van Ampsen, Van der Breggen en Alberda van Ekenstein.

Aan de orde is:

A. de behandeling van de volgende wetsontwerpen:

I. VERHOOGING VAN HOOFDSTUK IX DER STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1890. (47)

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

II. AANVULLING EN VERHOOGING DER BEGROTING VAN UITGAVEN VOOR DEN AANLEG VAN STAATSSPOORWEGEN, DIENST 1890. (47)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Havelaar**, *Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid*: In het Verslag wordt de wensch te kennen gegeven dat zoodra dit wetsontwerp zal zijn aangenomen, in het belang van het reizend publiek zoo spoedig mogelijk het ballastbed van den Rhijnspoorweg zal worden voltooid. Ik kan mededeelen dat daaromtrent reeds voorstellen van de Exploitatie-maatschappij zijn ingekomen, zoodat onmiddellijk uitvoering kan worden gegeven aan die voorstellen zoowel wat betreft de verbetering van het ballastbed als van de rails en dwarsliggers, waarvoor de som van f 800 000 bestemd is, waaronder f 240 000 voor de verbetering van het ballastbed. Na de ontvangst van die voorstellen is door mij aan de Exploitatie-maatschappij medegedeeld dat ik moet insteeren op spoedige geheele voltooiing van het ballastbed en met medewerking van die Maatschappij is eene commissie in het leven geroepen om ten spoedigste te geraken tot de vaststelling van de daartoe vereischte werken.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

III. WIJZIGING EN VERHOOGING VAN HET VII^{de} HOOFDSTUK A DER STAATSBEGROTING VOOR 1890. (59)

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Godin de Beaufort**, *Minister van Financiën*: Mijnheer de Voorzitter! In het Verslag der Kamer wordt te recht opgemerkt, dat de toelichting en de verdediging der Regeering van de financieele zijde der spoorwegovereenkomsten steunden op de onderstelling, dat eene 3 percents leening tegen 95 percent zoude kunnen worden geplaatst.

Ook hier geldt echter: »Il faut juger les écrits d'après leur date". Toen de Regeering dat in de Memorie van Toelichting schreef, kon zij dat doen met het oog op den toenmaligen stand onzer fondsen en met het oog op hetgeen van meer dan eene zijde werd mogelijk geacht en aan de Regeering — zonder dat er destijds nog van bepaalde aanbiedingen sprake kon zijn — toch in uitzicht werd gesteld.

Maar wanneer nu het Verslag zegt, dat men verwacht had dat de Regeering reeds dadelijk met een leeningsvoorstel zoude komen en dat men meende dat de Regeering

59. Wijziging en verhooging van hoofdstuk VII A der Staatsbegroting voor 1890.

toen het wetsontwerp betreffende de spoorwegovereenkomsten in deze Kamer in behandeling was, reeds omtrent eene uit te geven leening met eenig syndicaat tot overeenstemming gekomen was, dan moet ik verklaren mij niet bewust te zijn, bij de behandeling der zaak tot dergelijke onderstelling eenige de minste aanleiding te hebben gegeven.

Integendeel; het spreekt vanzelf dat, wanneer het in de bedoeling der Regeering had gelegen dadelijk met een voorstel bij de Kamers te komen, de Staten-Generaal nog in de maand Augustus j.l. hadden moeten worden bijeen-geroepen, en het voornemen om de Staten-Generaal op een zoo ongewoon tijdstip bijeen te doen komen zoude de Regeering uit deferentie voor de Staten-Generaal dan toch zeker wel aan de Kamer of althans aan u, Mijnheer de Voorzitter, hebben medegedeeld. Dat is echter niet geschied, en daar bestond daartoe op dat oogenblik ook allermint aanleiding. De toestand van de kas was van dien aard dat men, zooals nu ook gebleken is het geval te zijn, zonder over te gaan tot het uitgeven van eene leening en zonder zelfs tijdelijk geld op te nemen niet alleen aan de verplichtingen zoude kunnen voldoen tegenover de Rijnspoorwegmaatschappij, maar ook voldoende althans in den eersten tijd in den dienst zou kunnen voorzien.

Ook de vooruitzichten der geldmarkt waren toen geenszins van dien aard, dat men haast behoefde te maken, of reden had eene daling der fondsen te verwachten.

Ik erken volkomen dat het thans après coup gebleken is dat deze laatste verwachting niet is uitgekomen. Maar niet de Regeering alléén, ook elders, waar men leeningen had uit te geven en waar men, naar men mag aannemen, niet minder dan aan het Ministerie van Financiën bekend is met den toestand der geldmarkt, heeft men het uitgeven van leeningen uitgesteld tot het najaar.

Het heeft echter destijds zeker niet in de bedoeling der Regeering gelegen om die uitgifte tot eene verwijderde toekomst uit te stellen.

Maar het komt mij voor dat tusschen het onmiddellijk uitgeven en het verschuiven tot eene min of meer verwijderde toekomst van eene leening nog al eenige ruimte ligt. In ieder geval staat tegenover de mogelijkheid eener uitgifte tegen een enigszins minderen koers het voordeel van de rentebesparing, daar men nu, stel gedurende een half jaar of 8 maanden, weinig of geen rente zal hebben te betalen, terwijl men anders over dat tijdvak rente zou hebben te betalen gehad van het bedrag hetwelk thans reeds zou zijn geleend. Voor een deel althans wordt het verschil in den koers van uitgifte daardoor opgewogen.

De heer **Fransen van de Putte**: Bij de behandeling van de wetsontwerpen waarvan de Minister van Financiën gewaagde, stond als een van de grondzuilen van zijn financieel plan vast, dat eene 3 pcts. leening zou uitgegeven worden tegen 95 pct. En toen van uit deze Kamer de vraag tot de Regeering gericht werd: waarom zulk een haast; waarom niet gewacht met de overeenkomst tot 1898, als wanneer bij het eindigen van de concessie met de Rijnspoor, gij veel goedkooper die voor den Staat kunt overnemen? was het Regeeringsantwoord: omdat men op dit oogenblik zoo gemakkelijk, goedkoop geld kan krijgen en het niet zeker is of dat in 1898 het geval zal zijn. Daarmede werd de Kamer overgehaald.

Wat hebben wij nu zien gebeuren?

De 3 percents staan 92 en werden gisteren zelfs met eene kleine fractie daar beneden verhandeld.

Wij hebben ons vergist, zegt de Minister van Financiën, maar dat was destijds niet te voorzien. Daarvoor wordt onder andere als bewijs aangehaald dat andere financieele inrichtingen of andere inrichtingen, die geld wilden leenen, zich ook niet gehaast hebben.

Maar het is toch in de financieele wereld van algemeene bekendheid dat toen de Exploitatie-maatschappij in Augustus of September hare bekende leening van 3½ pct. wilde plaatsen, vanwege het Ministerie bedenkingen zijn ge-

opperd; men kon wel goedkooper terecht, meende de Minister toen nog.

De directie van de Exploitatie-maatschappij, zeker reeds genoeg verantwoordelijkheid dragende onder de bezwarende bepalingen, die zij bij de conventie op zich heeft genomen, heeft gemeend zich daaraan niet te moeten storen, en is vóór den regen binnen geweest; althans op eene kleine fractie na is de leening geplaatst.

Men heeft het niet zien aankomen! En de Nederlandsche Bank verhoogde eenige weken geleden haar disconto met ½ pCt.

Men heeft het niet zien aankomen! En ik heb hier voor mij eene circulaire van eene maatschappij van hypothecair crediet in Nederland, die op eene nieuwe wijze pandbrieven uitgeeft, zoodat zij bij hogere rente ook de pandbriefhouders laat deelen in de voordeelen die zij daardoor bekomt. Onder de commissarissen lees ik de namen van het voormalig lid der Tweede Kamer Borret, van het lid van den Raad van State Van Eysinga, van den heer Groeneveldt in den Haag, van den heer Van Houten, lid der Tweede Kamer, van den heer Kann, bankier, van den heer Van Konijnenburg, den bekenden kundigen ambtenaar, naar mijn inzien door den Minister van Financiën zoo te recht beloond, den heer Michiels van Kessenich, den heer Van Pallandt, den heer Roelvink, de man van de Twentsche bank in Amsterdam, den heer Schimmelpenninck van der Oye, Commissaris des Konings in Utrecht, den heer Veegens, lid der Kamer, en den heer W. Van der Vliet van Amsterdam.

En wat zeggen die mannen van verschillende richting, maatschappelijke beweging en bedrijf?

»Ten vervolge op onze vorige circulaire hebben wij de eer u mede te deelen, dat in verband met den tegenwoordigen koers der effecten en de algemeene stijging van den rentestand, met ingang van 10 dezer de rente, begrepen in den interest der toe te wijzen leeningen is verhoogd tot f 4 ten honderd. Voor de leeningen toegevoegd tusschen 1 April en 10 October 1890 bedraagt die rente f 3,70, voor die van vóór 1 April 1890 f 3,65 of f 3,60 ten honderd.»

De menschen uit verschillende hoofde bekend met den stand van de geldmarkt zagen dus, in tegenstelling met hetgeen de Minister van Financiën beweerde, de eereeds aankomen; en men weet zeer goed dat als zij invalt, die krachtig kan doorkomen. Alleen de Minister van Financiën, wiens plicht het was na de gedane verklaring in de Kamer, bijzonder oplettend te zijn, zag niets.

In de Memorie van Beantwoording aan de Tweede Kamer over dit wetsontwerp is de toon reeds wat lager gestemd dan in Juli.

Ik lees daarin: »De ondergeteekende ontveinst zich natuurlijk geenszins de mogelijkheid dat, ten gevolge van thans niet voorzien wordende omstandigheden, eene geldleening later tegen nog minder voordeelige voorwaarden dan thans te bedingen zijn, zal moeten worden te gelde gemaakt, maar hij is van oordeel dat, waar geen redelijke grond bestaat voor de verwachting dat zulke omstandigheden zich inderdaad zullen voordoen, de in het Verslag geuite vrees dat de tegenwoordige gunstige toestand der geldmarkt wel eens geheel kon zijn gekeerd, wanneer tot de uitgifte van eene leening besloten wordt, eene slechte leidsvrouw zou zijn bij het te dezer zake te nemen besluit.»

Maar nog altijd optimistisch; en de Minister beroemt er zich op zelfs het geheele volgende jaar zich nog met vlottende schuld te kunnen helpen.

Ik vraag: is vlottende schuld bestemd en geschikt om te voorzien in een bestaand obligo, althans tot dus verre hier in Nederland, voor den Staat der Nederlanden?

Mij komt het voor dat vlottende schuld zeer tijdelijk en voor betrekkelijk kleine sommen moet aangewend worden, en voorts als eerste middel moet dienen in tijden van nood, bij plotseling opkomende behoeften, die niet te voorzien zijn of waren.

Dat bij den politieken toestand van Europa, zulke omstandigheden, nu als vroeger, men denke aan 1848 en 1870, zich kunnen voordoen, zal niemand, zeker deze Regeering niet tegenspreken, die, alleen met op die »buiten-

59. Wijziging en verhooging van hoofdstuk VIIA der Staatsbegroting voor 1890.

gewone omstandigheden" te wijzen, het beschikbaar houden van twee lichtingen nationale militie verdedigt.

De Kamer zal zich herinneren dat van de Regeeringstafel, toen er aanmerking gemaakt werd op de ruime commissie, die aan buitenlandsche bankiers gegeven werd voor het plaatsen van de laatste leening, geantwoord werd: wij waren daardoor zeker; en de Staat der Nederlanden mag het niet wagen om zelf met leeningen aan de markt te komen.

Men kan niet weten wat er gebeurt, wat er in den tegenwoordigen toestand van Europa gebeurt. Om die zekerheid over slechts eenige weken te erlangen moesten zulke aanzienlijke sommen betaald worden. En nu laat men de zekerheid die men had kunnen bekomen voorbijgaan, en staat voor eene onzekere toekomst.

De rentestand kan om deze of andere reden doorgaande verhoogd. En waar blijven wij dan?

Eindelijk is het middel, dat voor tijd van nood bewaard moet blijven, de vlottende schuld, gebruikt, zoo niet uitgeput, en onder welke voorwaarden moet men dan leenen?

Getuigt dat van verstandig, voorzichtig financieel beleid, zooals den beheerder van 'slands financiën betaamt?

Ik geloof niet dat het tot de roeping der Kamer behoort en op haar weg ligt om advies aan de Regeering te geven, wanneer er geleend moet worden. Dat is de zaak van het Gouvernement, niet van de Kamer. Maar wel is onze roeping en onze plicht om wanneer de Regeering tekortschiet in haar financieel beleid, haar ter verantwoording te roepen en critiek over hare daden uit te spreken.

Ik geloof toch dat elk ander, ook de heer Godin de Beaufort, wanneer wij voor een of anderen aankoop een obligo op ons nemen eenige maanden nog loopende, wij volkomen gerechtigd zijn den verkoop der waarden, die voor de betaling bestemd zijn, aan te houden, wanneer men rijzing van koers verwacht. Maar zou dat mogen doen een voogd van een minderjarige? Mag een Minister van Financiën op die wijze speculeeren met 'slands geld? Ik geloof het niet, en ik geloof, dat de Minister van Financiën zich niet verantwoord heeft tegenover de Kamer, terwijl hij erkent, dat hem aanbiedingen gedaan zijn, met het motief, dat hij de Kamer in Augustus niet lastig wilde vallen, — eene reden even onbeduidend als beleedigend voor de Kamer, alsof zij niet genegen zou zijn te komen, om de belastingschuldigen eenige millioenen te besparen, die zij nu hoogstwaarschijnlijk, door verzuim van den Minister, zullen moeten betalen.

De heer **Godin de Beaufort**, *Minister van Financiën*: Ik zal beginnen met hetgeen de geachte afgevaardigde uit Zuidholland het laatst heeft gezegd, namelijk dat de belastingschuldigen eenige millioenen zouden hebben te betalen ten gevolge van de financieele politiek van de Regeering. Ik zou den geachten afgevaardigde wel het bewijs van die stelling willen vragen. Ik laat daar hoe de geachte afgevaardigde aan een bedrag van eenige millioenen komt. Als men de leening van de ruim 20 millioen, welke de Staat zal hebben op te nemen nevens hetgeen hij van de beide Maatschappijen ontvangt om den kooprijzen van den Nederlandschen Rhijnspoorweg te betalen, enkele percenten lager moet uitgeven, dan kan er slechts sprake zijn van tonnen — niet van millioenen; doch ik constateer dat op dit oogenblik niet alleen geen millioenen en geen tonnen maar geen cent nog verloren is. Toen het noodig was aan de Rhijnspoorwegmaatschappij te betalen wat er schuldig was, was er genoeg aanwezig, om gevoegd bij hetgeen de Staat van andere Maatschappijen ontving, aan alle verplichtingen te voldoen. Ik voeg er bij, dat, naar het zich laat aanzien, het in de naaste toekomst zoo zal blijven. Ik heb tot mijn leedwezen de berekening omtrent het bedrag dat in de eerste maanden vermoedelijk in kas zal zijn, niet bij mij. Doch ook zonder thans eenige cijfers daaruit te kunnen mededeelen, meen ik toch wel te kunnen zeggen, dat het hoogstwaarschijnlijk ook niet noodig zal zijn om bijv. met Januari a. s. voor de betaling van de Januari-coupon vlottende schuld uit te geven. En wan-

neer in het volgende jaar aanvankelijk ook slechts kleine bedragen aan vlottende schuld zullen worden uitgegeven, dan meen ik te mogen volhouden, dat dit den Staat veel minder zal kosten, dan wanneer men reeds eene leening had uitgegeven en daarvan de rente had te betalen.

Er is dus in het minst geen quaestie van speculeeren. Speculeeren zou het veeleer zijn, wanneer men op dit oogenblik, terwijl er voldoende geld in kas is, toch eene leening ging uitgeven; dat zou zijn speculeeren à la baisse; men zou toch de leening nu, ofschoon het niet noodig is, uitgeven, alléén omdat men verwacht of vreest, dat men over een jaar of een halfjaar tegen lagere koers zou moeten leenen.

Ik houd mij bij het voorbeeld van den geachten afgevaardigde, en wil hem vragen of hij om een aankoop te betalen op dit oogenblik eene hypothecaire leening zoude aangaan, wanneer hij het noodige geld in kas had, enkel uit vrees, dat als hij later die gelden noodig heeft, hij alsdan onvoordeelijker voorwaarden zou bedingen.

Men zal, mijns inziens, dus de nitkomst behooren af te wachten, om, op goede gronden, critiek te kunnen uitoefenen, en de critiek op dit oogenblik acht ik minstens prasmatuur.

De geachte afgevaardigde is er op teruggekomen, dat er bij de behandeling der spoorwegovereenkomsten twijfel zou zijn geopperd omtrent de mogelijkheid om eene leening te plaatsen tot den door de Regeering aangegeven koers. Het is mogelijk, ik herinner mij dat evenwel niet, maar wel herinner ik mij het tegendeel, althans in de andere Kamer. Er is veel critiek uitgeoefend over de spoorwegovereenkomst, maar zoover mij bekend is, is er geene critiek uitgeoefend over de berekening der Regeering, waarbij werd aangenomen dat eene leening tegen 95 pct. à 3 pct. zou zijn te plaatsen. Integendeel heeft men, zich beroepende op een hoogleeraar in de staathuishoudkunde, die meende dat de rentestandaard zou blijven dalen, de overeenkomst juist bestreden omdat bij lagere rentestand men later de Nederlandsche Rhijnspoor op voordeelijker wijze zou kunnen verkrijgen.

Ik zal verder niet spreken over hetgeen door den geachten afgevaardigde in verband tot de door de Regeering gevolgde gedragslijn is gezegd over de disconto-verhooging bij de Nederlandsche Bank. Ik laat geheel in hare waarde de redenen, die de Bank daartoe kunnen hebben geleid, doch ik wensch alleen te constateeren, dat blijkens de laatste balans, nadat de koopsom aan de Nederlandsche Rhijnspoorwegmaatschappij bijna geheel door de Bank uit het Rijkssaldo was uitbetaald, de buitenlandsche portefeuille nog een bedrag van ik meen ruim 13 millioen bevatte. Brengt men zich nu in herinnering, dat de bevoegdheid tot het discontoeeren van buitenlandsch papier bij de jongste leening aan de Bank is gegeven om haar in de gelegenheid te stellen, in slappe tijden gelden rentegevend te beleggen, welke men hier te lande niet productief kan maken, dan mag uit de aanwezigheid van eene zoo belangrijke buitenlandsche portefeuille worden afgeleid, dat de geldnood hier nog niet bijzonder groot is en dat de reden van de disconto-verhooging daarin niet kan zijn gelegen.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! De Minister heeft er zich zeer gemakkelijk van trachten af te maken door te zeggen, dat ik adviseer om thans eene leening te sluiten, iets waaraan ik niet heb gedacht. Dat is niet onze zaak, maar ik heb gevraagd of het niet een verstandig financieel beleid zoude geweest zijn als de Minister gebruik had gemaakt van de hem gedane aanbiedingen, waardoor hij de leening had kunnen plaatsen tegen den koers dien hij ons in Juli heeft voorgespiegeld, en waarop de geheele financieele combinatie van de overeenkomsten met de spoorwegen gebaseerd was.

De Minister zegt: wij hebben het geld nu niet noodig, waarom zullen wij dan de rente er van betalen? Maar het is hem toch zeer goed bekend dat er tal van leeningen gesloten worden, waarbij de uitgifte in termijnen plaats heeft. En met het oog op den tegenwoordigen koers beweer ik dat de Minister niet verantwoord is, dat hij in Juli zich

59. Wijziging en verhooging van hoofdstuk VIIA der Staatsbegroting voor 1890.

niet verzekerd heeft van de voorwaardelijke plaatsing der leening, waartoe toen gelegenheid was.

De Minister zegt dat het zich wel *»laat aanzien»* dat de toestand van de geldmarkt weer gunstiger voor het plaatsen der leening zal worden. Mijn indruk is het tegendeel, en dit vind ik ook geen ramp, het is een bewijs dat handel en nijverheid zich weder wat herstellen wanneer het geld meer waarde krijgt. Maar dat is de zaak niet; waar het op aankomt is, dat de handelwijze van den Minister ons nu te staan komt op een verlies van 3 pct. met *volkomene onzekerheid*, tegen welken koers eventueel de leening zal te plaatsen zijn. Wij hebben geen advies te geven, maar wij zijn verplicht critiek uit te oefenen over het feit dat toen het indertijd mogelijk was, de leening niet is gesloten tegen den koers door den Minister ons toegezegd bij de behandeling der spoorwegovereenkomsten, waarop de geheele berekening van de financieele operatie was gebaseerd en waardoor sommigen misschien ter elfder ure zijn overgehaald hunne stem aan de wetontwerpen te geven.

De heer **Wertheim**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wenschte mij niet in het debat te mengen, om dezelfde reden als waarom ik niet heb deelgenomen aan het debat over de spoorwegovereenkomsten. Ik wil echter wel verklaren, dat als men mij indertijd gevraagd had of eene geldleening, 3 pct. rentende, à 95 pct. ware te plaatsen geweest, ik volmondig *»ja»*, zou hebben geantwoord, want de geheele toestand van de geldmarkt was van dien aard, dat daaromtrent geen twijfel bestond. Het is iets anders of het niet wenschelijk ware geweest, of het zulk eene groote moeilijkheid zoude hebben opgeleverd de Staten-Generaal in Augustus bijeen te roepen, om van het gunstige oogenblik — reeds voorbereid door onderhandelingen met bankiers — gebruik te maken. Het is toch bekend dat contracten met bankiers kunnen gesloten worden, al komen zij niet onmiddellijk tot uitvoering.

Waarom ik dan het woord heb gevraagd? Omdat de heer Minister van Financiën iets heeft gezegd omtrent den algemeenen financieelen toestand dat ik niet onweersproken zou wenschen te laten. Dat is namelijk de positie van de Nederlandsche Bank in verband met haar buitenlandsche portefeuille. De Minister heeft gezegd dat er eene zeer aanzienlijke reserve is. Ik deel de gerustheid omtrent de soliditeit van de Nederlandsche Bank in volle mate. Maar tusschen dit en de redeneering van den Minister van Financiën is een groot verschil, want de rentevoet van disconto en beleening bij de Nederlandsche Bank is niet slechts afhankelijk van de binnenlandsche toestanden, maar van internationale omstandigheden, en die zijn op de financieele wereldmarkten niet zoo geruststellend als men oppervlakkig zou meenen. Ik spreek niet van politieke moeilijkheden, ik laat die geheel buiten rekening. Maar het is zeker dat op dit oogenblik op de buitenlandsche markt bestaat eene overproductie van financieele scheppingen en dat die voor een groot gedeelte zitten in de eerste hand. Het publiek heeft eene merkwaardige maag. Wanneer het zich onwel gevoelt, geeft het een bewijs van slecht te digereeren, maar het eindigt met zich te herstellen. Wanneer echter, zooals thans, opeenhooping van bezit in de eerste hand is, dan wordt het geld duur; naar de landen die het behoeven, hebben goudzendingen plaats, waarvan de terugwerking zeer voelbaar is. Immers er behoeft slechts een van de vele gebeurtenissen plaats te hebben, die dagelijks voorkomen, dat wij namelijk geld schuldig worden aan het buitenland tot betaling van den prijs van effecten of koopwaren van het buitenland opgenomen. Dan wordt het evenwicht op de betaalbalans verstoord. En hoe wordt dat evenwicht hersteld? Er wordt goud uitgevoerd als eenig betaalmiddel, de Nederlandsche Bank wil dat ontwijken, en verdedigt zijn goudvoorraad en door het verkoopen van zijne buitenlandsche portefeuille en door het verhoogden van disconto, beleening enz. Dat is haar recht en haar plicht, omdat daardoor het middel wordt gevonden om het wegvloeiën van het goud te beletten.

Die toestand kan zich in de eerste plaats voordoen ten

opzichte van Duitschland. Reeds heeft zich het feit voorgedaan, dat de Nederlandsche Bank goud verkocht heeft voor een prijs, die hooger was dan de pari-waarde van den wisselkoers in Duitschland, maar men had goud noodig en men adresseerde zich daar, waar het was.

In de tweede plaats ten opzichte van Engeland. Ten opzichte van Londen is die toestand nog gecompliceerder, want al heeft Engeland niet zoozeer behoeften voor zich zelf, dan bestaan toch aldaar de behoeften, die zich op de wereldmarkt manifesteren ten opzichte van alle wereldstreken.

Ik behoeft slechts te herinneren aan hetgeen thans in Zuid-Amerika gebeurt, bijv. in Brazilië en Argentinië; om te bewijzen dat de behoefte aan goud dikwijls vrij dringend is. Dan kan, ik zeide het reeds, de Nederlandsche Bank niet anders doen dan tot verhooging van disconto overgaan en dus het peil van den algemeenen rentevoet tevens verhoogden.

Ik zou niet gaarne zien, dat officieel — en de verklaring van den Minister kan men eenigszins als officieel beschouwen — de toestand ten opzichte van den goudvoorraad en wat daarmee gelijkstaat, die van de buitenlandsche portefeuilles der Nederlandsche Bank, zoo gunstig wordt genoemd, dat men daaruit eene absolute gerustheid zou afleiden. Het is mogelijk, dat de geldmarkt niet verbeterd, dat het werkstakende kapitaal — in zooverre het met 3 en 3½ pct. niet tevreden is — zal terugtreden in het gebied van het koopen van leeningen tot hoogen prijs, maar men moet niet vergeten dat nu voor de kapitalisten, die jarenlang gezocht hebben onder deze geldbeleggingen, de beurt komt om te zeggen: *»wij willen medespreken»*, en dan kan het lang duren, voor het niveau van het geld is zooals thans. Onder die omstandigheden wil ik er den Minister geen verwijt van maken dat hij de leening niet gesloten heeft. Hij heeft zich zelven dat verwijt reeds gedaan, en het zou onkiesch zijn het te herhalen; maar men make zich geen illusien, dat de geldmarkt zoodanig kan worden gemanipuleerd, dat het mogelijk is, dat die markt in den aanvang van het volgend jaar weder tot zijn staat van rust zal zijn teruggekomen.

Onmogelijk is het niet, maar het is niet waarschijnlijk met het oog op de maatregelen door de Banken in de verschillende landen genomen; zie Duitschland waar het disconto tot 5½ pct., en Engeland waar het tot 5 pct. is verhoogd. Dit bewijst dat men zijne reserves maakt en voorzichtig is.

De heer **Godin de Beaufort**, Minister van Financiën: De vorige geachte spreker heeft mij kennelijk verkeerd begrepen, of liever: ik zal mij minder duidelijk hebben uitgedrukt. Het is niet in mij opgekomen om in eenige beoordeeling te treden van de disconto-verhooging der Nederlandsche bank. Maar ik ben er tegen opgekomen dat die disconto-verhooging door den geachten spreker uit Zuidholland, zooals ik meen verstaan te hebben, in verband is gebracht met de uitbetaling aan de Rijnspoorwegmaatschappij. Met genoegen heb ik van den geachten spreker uit Noordholland vernomen dat ook volgens hem die disconto-verhooging waarschijnlijk aan gansch andere oorzaken is toe te schrijven.

De heer **Fransen van de Putte**, voor de derde maal het woord gevraagd en bekomen hebbende, zegt: Ik zou de Vergadering niet lastig hebben gevallen ware, het niet dat de Minister van Financiën mij gansch andere woorden in den mond legt dan ik gebedigd heb. Ik heb van de betaling aan de Rijnspoorwegmaatschappij in verband met de verhooging van het disconto bij de Nederlandsche Bank niet gerept. Ik heb als bewijs dat er verandering gekomen was in den rentestand drie voorbeelden genoemd: 1°. de leening van de Exploitiatiemaatschappij, die, zooals ik het noemde, juist vóór den regen, zij het reeds tegen verhoogden koers, binnen was; 2°. de circulaire van het Hypotheekgrondcrediet; 3°. als bewijs van kentering de verhooging van het disconto der Nederlandsche Bank. Maar ik heb er

3de VERGADERING. — 30 OCTOBER 1890.

Behandeling van de wetsontwerpen nos. 59 en 22.

niet aan gedacht om die disconto-verhooging in verband te brengen met de betaling aan de Rhijnspoorwegmaatschappij, welke bewering eene te groote dwaasheid zou zijn.

Zeker is het evenwel dat die disconto-verhooging ook den Minister van Financiën tot nadenken moet stemmen niet alleen met het oog op zijne leening, maar ook met het oog op de eventueele behoefte aan vlottende schuld. De Minister zegt dat hij den coupon van 1°. Januari nog kan betalen, maar zeker is het echter dat wanneer hij vlottende schuld wil uitgeven, hij die bij de Nederlandsche Bank moet plaatsen tegen een nu reeds verhoogd disconto.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

IV. WIJZIGING EN AANVULLING VAN DE WET, HOUDENDE AANWIJZING VAN DE MIDDELEN TER GOEDMAKING VAN DE UITGAVEN BEGREPEN IN DE STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1890. (59)

Dit wetsontwerp wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

V. GOEDKEURING EENER OVEREENKOMST MET DEN HEER DAVID CROLL, BETREFFENDE DE OPRICHTING VAN EENE REPARATIEWERF MET DOKGELEGENHEID TE TANDJONG PRIOK (HAVEN VAN BATAVIA) (23).

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Mackay**, Minister van Koloniën: Met betrekking tot de twee punten waarop in het Eindverslag in de eerste plaats de aandacht gevestigd wordt, de meerdere waarborgen, die men gaarne bij het contract had zien genomen en tevens de wenschelijkheid om een vast dok ter plaatse te maken, meen ik te kunnen verwijzen naar hetgeen reeds in de Memorie van Toelichting en van Beantwoording is medegedeeld, waar onder andere rekenschap is gegeven waarom niet op meerdere waarborgen is aangedrongen en waarom men aan een drijvend drogdok boven een vast dok de voorkeur geeft.

Wat de volgende opmerking van het Verslag betreft, dat men gewenscht had dat aan de schepen van den Staat of oorlogsschepen steeds de prioriteit zou zijn verzekerd om te dokken, moet ik verklaren het eens te zijn met die leden, die in het Verslag te kennen gaven, dat naar hun oordeel zulk een beding niet wel mogelijk was, vooral met het oog op de schepen van maatschappijen, zooals bij voorbeeld de Pakketvaartmaatschappij, die zekerheid moet hebben dat hare stoombooten te Tandjong Priok kunnen dokken, en anders genookzaakt zouden zijn contracten te sluiten met dokmaatschappijen te Singapore of elders.

Die overeenkomsten moeten schriftelijk zijn om eenigen meerderen waarborg te hebben tegen mogelijke fraude.

Nog werd gevraagd, of deze schriftelijke overeenkomsten „une date certaine” moeten hebben. Hier te lande bestaat daarvoor een gemakkelijk middel, namelijk de registratie, die echter in Indië niet bestaat.

Art. 20 van de overeenkomst draagt de beslissing van alle geschillen, ter zake dezer overeenkomst ontstaande, aan scheidslieden op. Het spreekt echter vanzelf dat onder deze arbitrage niet begrepen zijn die gevallen, waarin de beslissing is overgelaten aan het vrije arbitrium van de Regeering.

Wat de laatste opmerking in het Eindverslag betreft, herhaal ik wat ik reeds in de andere Kamer heb medegedeeld, dat partijen het eens zijn, dat onder de f 400 000 waaruit het maatschappelijk kapitaal ten minste zal bestaan, alleen begrepen is de som die in contanten zal moeten worden gestort, en dat de inbreng van deze concessie of andere zaken daaronder niet is begrepen. De goedkeuring van de statuten is hiervan afhankelijk.

De heer **Van Gennep**: Een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Minister, evenals deze Kamer

blijkens haar eindverslag, prijs stelt op eene date certaine, dan is die in Indië nog veel gemakkelijker te verkrijgen dan hier.

Ik moet toch mijne Indische wetboeken geheel vergeten zijn, wanneer daarin niet de navolgende regeling voorkomt: Men zet zijne handteekening ten overstaan van een notaris, door wien, tegen eene geringe remuneratie, het tijdstip der handeling op het geschrift zelf wordt geconstateerd.

De beraadslaging wordt gesloten en het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

B. DE INTERPELLATIE VAN DEN HEER WERTHEIM, BETREFFENDE DEN POLITIEKEN EN DEN MAATSCHAPPELIJKE TOESTAND VAN SURINAME.

De heer **Wertheim**: Mijnheer de Voorzitter! Ik begin met aan de Kamer dank te zeggen voor de vergunning mij verleend, om eenige vragen tot de Regeering te richten. Ik heb die vragen bij de aanvraag geformuleerd. Het zijn deze: inlichtingen te vragen en te ontvangen omtrent den toestand der kolonie Suriname, zoowel wat betreft de verhouding tusschen den Gouverneur en de Staten, als tusschen de bevolking onderling.

Wanneer ik niet reeds lang het voornemen zou gehad hebben om die vragen te doen, dan had ik daartoe aanleiding gevonden in de rede van den Minister van Koloniën als hoofd van het Kabinet, bij de opening der Kamers uitgesproken. In die openingsrede is veel en het meeste uitvoerig behandeld, maar die rede zwijgt absoluut van Suriname. En dit is te opvallender omdat in de vorige openingsrede deze phrase voorkwam: „Middelen worden beraamd om de kolonie Suriname uit haren staat van verval op te beuren.” Die volzin was niet toevallig daarin opgenomen, maar was eene uiting van de geheele Regeering, en werd uitgesproken door den Minister van Binnenlandsche Zaken, hoofd van het Kabinet, die nu als Minister van Koloniën geroepen is om uitvoering te geven aan de in die rede nedergelegde verklaring.

Ik behoef overigens niet te herinneren hoe de voorganger van dezen Minister herhaaldelijk verzekerde, dat hij werkzaam was in het belang van de kolonie, en dat hij in de Tweede Kamer tegenover den heer Smidt zoowel als in deze Kamer tegenover mij de noodzakelijkheid van dergelijke maatregelen erkende.

Er moet dus wel iets zeer ernstigs, zeer gewichtigs, zeer ingrijpends zijn, dat de Regeering tot andere denkbeelden bracht. Men kan hier mijns inziens niet aan eene toevallige omissie denken. Zou het zijn aan het ongehoorzaam kind den perzik te onthouden, dien de vader, volgens het bekende versje, in den regel aan zoete kinderen geeft? Ik kan dat niet aannemen. Kan het zijn — ik spreek het vermoeden uit — dat de toestand in Suriname zoodanig is, dat elke maatregel om haar op te beuren uit den staat van verval op dit oogenblik ondoenlijk schijnt te zijn?

Ik zal bij de vragen, die ik de vrijheid neem te doen, als uitgangspunt nemen het debat in de Tweede Kamer, gehouden op 27 en 29 April 11.

Men kent de geschiedenis van den brief door den Gouverneur aan de Staten gezonden; men kent het „onderhoud” dat heeft plaats gehad tusschen den Gouverneur en vier van de leden van de Staten. En ik acht het onnoodig in herhaling te komen van hetgeen daaromtrent is verklaard. Eene zaak is zeker, dat de heer Smidt, die niet geacht kan worden hoogst welwillend tegenover de Staten gestemd geweest te zijn, en die althans, volgens de rede, die hij hieromtrent gehouden heeft op 25 April, moet geacht worden ernstige grieven tegen de Staten te hebben, — dat deze afgevaardigde de rechten van de Staten op volkomen afdoende wijze aldus formuleert: „Het Regeeringsreglement maakt de Koloniale Staten tot het vertegenwoordigend lichaam der kolonie, geeft hun het recht van amendement en zelfs van initiatief, verstrekt hun de bevoegdheid om

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

van den Gouverneur inlichtingen te vragen, en tevens die om de belangen der kolonie bij den Koning, de Staten-Generaal en den Gouverneur voor te staan."

Bij gelegenheid van die debatten heeft de Minister van Koloniën, het gedrag van zijn ambtenaar vergoelijkend, maar nochtans met eene openhartigheid waarvoor ik hem hulde breng, verklaard, dat hij zoowel als zijn voorganger afgekeurd had wat had plaats gevonden en medegedeeld dat daarvan kennis was gegeven aan den Gouverneur. Hij heeft dat gedaan met deze woorden: »Ik heb de wijze waarop de Gouverneur gemeend heeft de ambtenaren te moeten onderhouden en daarvan bij proces-verbaal te doen blijken, niet kunnen goedkeuren", en verder: »nadat de inlichtingen gekomen waren heeft reeds mijn geachte ambtsvoorganger en heb ik openhartig aan den Gouverneur onze meening medegedeeld".

Bij die gelegenheid zijn motiën voorgesteld en is aangenomen de volgende motie van den heer Schaepman: »De Kamer, gehoord de verklaring der Regeering en vertrouwen stellende in haar beleid, gaat over tot de orde van den dag".

De heer Schaepman heeft bij de toelichting van zijne motie wel degelijk verklaard, dat hij den brief en de behandeling der ambtenaren niet in bescherming wenschte te nemen, en de Minister heeft zich bij de motie nedergelegd. Er is dus feitelijk geconstateerd, dat men een afkeurend oordeel uitsprak over de houding van den Gouverneur.

In de Eerste Kamer heeft de heer Fransen van dePutte op de hem eigenaardige puntige wijze nogmaals de zaak besproken, en het niet raadplegen in forma van den raad van bestuur en de gedraging tegenover de ambtenaren op scherpe wijze aan de kaak gesteld.

De Minister heeft in zijne repliek daarop niet geantwoord; en zonder nu het gezegde toe te passen: die zwijgt constateert, men ik te mogen concluderen, dat de opmerking van den heer Fransen van de Putte, zoo al niet absoluut dan toch relatief door den Minister gedeeld wordt.

Ik zal nu trachten — en ik zal iets langer zijn dan voor uwe aandacht en geduld wenschelijk is — den toestand van de kolonie te schetsen. Ik wil daarbij noch gebruik maken van particuliere correspondentiën, noch van couranten, want ik vind het materieel in de officiële Regeeringsstukken. Mocht ik eene meening uiten, die daarin niet voorkomt, dan zal ik het tot mijn plicht rekenen u te waarschuwen.

Wij beginnen met de opening van de Staten op 13 Mei 11. De president opent de Staten o. a. met de volgende woorden: »Zoolang het tusschen Bestuur en Staten bestaande conflict niet is opgelost, heb ik gemeend dat, waar de gelegenheid tot blijven werd aangeboden, voor mij blijven *plicht* was", en verder: »Hoogst ernstig zijn de tijden waaronder het nieuwe zittingjaar aanvangt".

Een bewijs dat op 13 Mei 11. de spanning nog niet geweken was. Ik kom hierop later terug. Nu komen 2 leden, die volgens het Regeeringsreglement door den Gouverneur worden aangewezen om zitting te nemen, rekenschap geven waarom zij dat mandaat hebben aangenomen. Ik wijs er nadrukkelijk op dat die personen niet opgedrongen zijn door de volkskeuze, *maar als de meest geschikte elementen voor de Staten en het best beantwoordend aan het doel dat met de verkiezingen is voorgesteld, zijn gekozen door den Gouverneur zelf.* Het zijn de heeren Swijt en Henry Barnett. De eerste zegt: »In den moeilijken, hoogst treurigen toestand waaronder de kolonie reeds bijna zes maanden gebukt gaat, een toestand die spreker op dit oogenblik niet nader behoeft aan te duiden, omdat die voor ieder in de kolonie eene bekende zaak is, en waaromtrent het ontegenzeggelijk vaststaat dat zij in het leven is geroepen en bestendig wordt door den Gouverneur Lohman, heeft het bij spreker een ernstig punt van overweging uitgemaakt of hij zich de benoeming door het bestuur tot lid van de Vertegenwoordiging zou laten welgevalen".

En verder: »En hoe zal van de vervulling daarvan sprake kunnen zijn wanneer, zooals wij zien gebeuren,

Gouverneur Lohman zich tegenover de Staten stelt op een standpunt dat niet getuigt van bezadigdheid, van kalm overleg, maar van hartstochtelijkheid, van onverdraagzaamheid bij afwijkende meening, en wat nog meer zegt, van een zucht tot verdachtmaking".

En eindelijk: »Hoe zal van samenwerking en gemeen overleg sprake kunnen zijn, wanneer wij bij het bestuur zien voorzitten eene opvatting van het constitutioneel beginsel, zóó eigenaardig, dat het schijnt alsof onze Grondwet bindend is voor ieder behalve voor Gouverneur Lohman."

De heer Henry Barnett geeft op zijne beurt de redenen aan die hem tot aanueming van de benoeming hebben geleid. Hij zegt dit in meer kalme bewoordingen, die ik aan de Vergadering niet zal voorlezen om haar niet te vermoeien; de stukken liggen ter beschikking.

Wij zullen overigens gelegenheid hebben om met de meening van den heer Barnett nader kennis te maken.

Nu doet de voorzitter, en ik geef dit als een klein staaltje van de wijze waarop de verhoudingen daar zijn, de volgende mededeeling:

»Dat namelijk verschillende verslagen aan den Gouverneur zijn gezonden; dat evenwel de toezending aan den Gouverneur eerst Zaterdag morgen heeft kunnen plaats vinden, ten gevolge van de uitstelligheid op Vrijdag van een lid der commissie van rapporteurs; dat evenwel de aanneming daarvan door den Gouverneur is geweigerd en ze naar de griffie der Staten zijn teruggezonden met de boodschap dat de Staten gesloten waren".

Hoe is nu de verhouding tusschen den Gouverneur en de Staten? Ik spreek nu niet van de burgerlijke beleefdheid, dit hangt af van iemands karakter, maar ik wil spreken van hetgeen wij noemen de parlementaire beleefdheid. Ik heb hier voor mij liggen het voorloopig verslag op eene verordening omtrent de bepalingen op het bewaren en vervoeren van faecaliën, voorzeker een niet aangenaam riekend onderwerp, maar dat ik, tot mijn leedwezen, in de Vergadering moet brengen om een staaltje te geven van de taal in de officiële stukken. In het voorloopig verslag van de commissie van rapporteurs komt het volgende voor:

»In de memorie van antwoord van den Gouverneur op het voorloopig verslag der Staten wordt den Staten niet meer of minder ten laste gelegd, dan dat zij met huldiging van het recht van den sterkste, en »luchthartig denkend om het opleggen van dwang aan de inwoners" eene wet willen om, grootendeels ten laste van de minder ontwikkelde bevolking, in den staat van zaken veranderingen te brengen die dat deel der bevolking verlangt noch waardeert, en dit waar 't geldt »onschadelijke latrines", alleen maar omdat de latrines niet voldoen aan »opgeschroefde eischen der theorie", of omdat zij »het schoonheidsgevoel der beschaaften", vermoedelijk in het bezit van goed ingerichte latrines, onbevredigd laten."

De conclusie die de rapporteurs maken is dan ook als volgt.

»De beschuldigingen en insinuatien in dat stuk tegen de Staten... hebben klaarblijkelijk geen ander dan dit tweeledig doel: bij de minder ontwikkelde zaden van vrouwen tegen de meer gegoeden te verspreiden, de koloniale vertegenwoordiging bij hen gehaat en verdacht te maken."

Al is dit stuk niet vrij te pleiten van hartstochtelijkheid en overdrijving lees ik het voor, omdat dit verband houdt met hetgeen ik verder wensch te zeggen omtrent de verhouding van den Gouverneur tegenover de mindere en de betere klasse der bevolking.

Zoo vinden wij bijv. op pag. 350 van de memorie van antwoord op de censusverlaging, waarover ik straks nog een woord zal zeggen, sprekende van een betoog der Staten: »Eene voorstelling (van zaken) die, hield de eerbied voor de Staten hem hier niet van terug, hij (de Gouverneur) geneigd zou zijn voor nog iets meer dan ongerijmd te houden".

Het geheele stuk wemelt overigens van hatelijkheid en sarcasme.

Eens vooral wil ik de opmerking maken, dat ik de Staten niet wil vrijpleiten van hartstochtelijkheid en overdrijving. Het schijnt dat het tropische klimaat invloed heeft

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

op hunne uitingen en die sterk kleurt, en daarom vind ik het zoo'n ongelukkig denkbeeld, dat men niet iemand daarheen zend die kalm, bezadigd en rustig, geëigend is den kalmen volksaard van Nederland te stellen tegenover die Oostersche opgewondenheid. Eene bevolking zoo vatbaar voor indrukken, maar tevens zoo dankbaar voor vriendelijkheid, wordt daardoor in de gelegenheid gesteld zich te verzoenen met de komst van een vreemdeling.

Wanneer ik dus de Staten niet vrijpleit van hartochtelijkheid, dan meen ik tevens dat het de plicht is van hem die met hen regeeren moet, om met kalmte en bedaardheid zoo te handelen dat de belangen van moederland en kolonie niet geschaad worden. Dat hij het voorbeeld geeft van waardigheid en toenadering.

Ik geloof niet dat wat tot nog toe medegedeeld is, de overtuiging kan vestigen dat dit geschiedt van de zijde van den Gouverneur.

Uit het voorloopig verslag zal ik een paar punten aanhalen, om een bewijs te geven hoe de toestand is.

Wat antwoordt bij voorbeeld de Gouverneur op de overigens zeer kalm gestelde vragen en inlichtingen van de Staten over het Regeeringsbeleid: »dat hij zich bepalen zal tot de onderwerpen die met het in behandeling zijnde ontwerp (de begroting) in verband staan". — Hij houdt daarbij de beslissing wat daartoe behoort of niet, eenvoudig aan zich. — Op andere vragen geeft hij eenvoudig geen antwoord. Dat niet antwoord geven wordt stelselmatig volgehouden, ook in de vergadering der Staten, die door alle Regeeringsgedelegeerden wordt bijgewoond. Op geen enkele vraag wordt geantwoord. Geen enkele klacht of opmerking wordt weerlegd, geen enkel bezwaar opgehelderd.

In de memorie van antwoord, overigens gematigd van toon, vindt men toch iets wat alweer herinnert aan den gewonen of liever ongewonen vorm van uitdrukking, nl. waar bij § 3 ten opzichte van het voorloopig verslag geantwoord wordt in zake de quaestie van immigratie der Javanen. Die phrase begint aldus:

»Het voorloopig verslag maakt den indruk dat in zake de Java-immigratie of kolonisatie den Staten de draad is ontglipt en dat zij, diensgevolge, zijn aangekomen op een standpunt dat hen verhindert zich van den loop, dien de zaak neemt, eene juiste voorstelling te vormen."

In gewone omstandigheden en in het gewone leven zou men de personen, waaromtrent zulk een oordeel wordt geveld, onder curateele stellen.

En zoo spreekt de Gouverneur van de Koloniale Staten met wie hij geroepen en verplicht is samen te werken!!

In diezelfde memorie van antwoord komt het volgende voor onder § 4: »De Gouverneur citeert een volzin van het voorloopig verslag: »dat de leden der Staten in de allereerste plaats het meeste belang hebben bij de welvaart der kolonie en dat het hun slechts te doen kan zijn, om het algemeen belang te dienen, dat ten slotte identiek is met het hunne", en nu haalt hij een volzin aan, waarin de heer S. Van Praag, lid der Staten, zou geklaagd hebben, dat het belang van de kolonie in den mond der Staten was het eigenbelang van ieder van hen persoonlijk.

Die aanhaling is in de eerste plaats niet van dien heer M. S. Van Praag, lid der Koloniale Staten, maar van een anderen heer S. Van Praag, die in 1876 lid der Staten was.

Maar wat heeft bovendien de Gouverneur gedaan? Hij heeft vergeten den laatsten volzin er bij te voegen, die de toelichting bevat van den eersten en absoluut duidelijk maakt, wat de heer Van Praag met dien uitval bedoelde. Zij luidt aldus: »dat het belang van de kolonie niet beteekent het belang van enkele personen, van enkele familiën, van enkele coteriën, van een enkelen stand of van eene enkele klasse der maatschappij, en die daaronder niet verstaan de verdrukking van den mindere ten behoeve van den meerdere. Maar wat zij onder het belang van de kolonie wel verstaan is, het waarachtig belang van alle rangen, van alle standen, het belang der gansche bevolking, het algemeen belang dat zich in een woord oplost in: The greatest good for the greatest number".

Indien de Gouverneur die phrase er bijgevoegd had,

dan hadden de Staten een goeden dag gehad, dan hadden zij er zich over kunnen verheugen, dat hunne verdiensten erkend werden. Maar ongelukkig is die laatste volzin in de pen gebleven en is dus de bekentenis gesplitst.

Onnoodig te zeggen, dat die handeling eene zekere verantwoordiging heeft in het leven geroepen; en wat zegt daarvan de persoon waarop de Gouverneur zich heeft beroepen, de heer S. Van Praag, het lid van 1876, — dus ook weder een uitverkorene? Deze zegt niet meer of minder dan het navolgende. (Het is opgenomen in de *West-Indiër*, maar het is overgenomen in de officieele stukken; anders zou ik het niet citeeren.)

»Het bestek van een nieuwsblad belet, en het lust mij ook niet, te treden in eene beschouwing van het tegenwoordige bestuursbeleid. Dit slechts meen ik te moeten zeggen, dat indien ik thans het door mij in de zitting der Koloniale Staten van den 19den April 1876 gesprokene moest voltooien, ik aanleiding zou vinden eene omschrijving te geven van hetgeen thans schijnt verstaan te worden onder het algemeen belang. Het schijnt dat daaronder wordt verstaan de miskenning en vertreding der wettige en rechtmatige attributen van alle gestelde machten behalve één, — de verheffing van die één boven wet en Regeeringsreglement, het plagen, sarren en tergen van hen die, in hunne ambtelijke plichtsvervulling, de woede en wrok van dien één niet ontgaan, omdat zij zich niet lijdzaam en zwijgend, in strijd met hunne overtuiging, hun eed en hun geweten onderwerpen aan zijn luim, willekeur en dwinglandij, het opwekken en aanvuren van burgerwist, klassen-, rassen- en godsdiensthaat, het hulp en populariteit bejagen bij de minst ontwikkelde standen en bij een half barbaarsch Afrikaansch proletariaat, en het beschouwen van 's lands schatkist en 's lands domein als eigen goed."

Ik constateer dat van den kant van den Gouverneur geen woord is geantwoord, ofschoon het geschrevene herhaald is in de stukken. Nu wil ik niet zeggen dat geen groote overdrijving heerscht in die woorden. Ik zal wel nalaten om ze tot de mijne te maken, maar ik meende dat het karakteristiek was om die personen te laten spreken, die door den Gouverneur bij uitnemendheid worden verkozen of worden geciteerd.

Een ander voorbeeld, dat ik alweer vind in het voorloopig verslag van de commissie van rapporteurs:

»Op 25 September 1889 kwam een der booten van den Koninklijk West-Indische maildienst van hare reis naar Curaçao, van waar zij op den 14den te voren was vertrokken voorzien van eene verklaring van den Gouverneur van Curaçao dat drie gevallen van gele koorts zich in de laatste dagen hadden voorgedaan waaronder twee met doodelijken afloop. De waarnemende officier van gezondheid te fort Nieuw-Amsterdam telephoneerde dat de *Prins Maurits* (zoo heette de boot) zich bij het quarantaine-etablisement in afzondering had gesteld.

Daarop werd de geneeskundige commissie bijeengeroepen om ter zake advies uit te brengen.

Dat advies is bekend: het was de raai om *quarantaine te laten houden*. Het wordt herinnerd door den heer dr. Granada in de *Handelingen*. Vroeger had de gele koorts eene geheele reeks van slachtoffers geëischt. De geheele bevolking was in beweging. Nu zal ik er iets bijvoegen, dat niet in de stukken staat, maar dat niet minder juist is. Nadat het verslag van de commissie was uitgebracht, heeft de Gouverneur nogmaals eene commissie, ditmaal van officieren, geraadpleegd, die eenparig van meening was dat de quarantaine moest worden gehouden. Ondanks dat dubbele advies was echter van quarantaine geen sprake, ofschoon de Gouverneur was gewaarschuwd door zijn ambtgenoot den Gouverneur van Curaçao.

En wat zeggen de Staten over het Regeeringsbeleid! De heer Barnett, de man die het gematigst gesproken heeft bij de aanvaarding van zijne betrekking, gebruikte een dichterlijk beeld. Hij sprak van het schip van Staat en karakteriseerde den toestand aldus: »Het compas wraakte, de roerganger raakte in verwarring, het schip van Staat werd loefgang en bevindt zich thans te midden

der gevaarlijke klippen van verdeeldheid, rassen- en godsdiensthaat.

Hij vertelt verder: »Er worden soldaten met 2000 scherpe patronen naar de Para gestuurd. Ze keeren onverrichter zake terug. Wie worden er nu door den Gouverneur heen gezonden om de orde te handhaven en het gezag te herstellen? De Hernhutters of Moravische broeders. Met de zending van die personen, die een eenzijdigen godsdienst vertegenwoordigen, handelt men in strijd met het beginsel van de vrije Kerk en den vrijen Staat.»

Wat nu volgt acht ik van nog meer gewicht en daarom zal ik de vrijheid nemen er met enkele woorden bij stil te staan. Het geldt het uitgeven van het recht voor het aftappen van balata, eene soort van gutta percha. Hieromtrent moet ik de gegevens halen uit verschillende stukken.

Reeds onder den Gouverneur Smidt achtte men het wenschelijk die zaak te regelen en is eene commissie benoemd om haar te onderzoeken. Deze adviseert in gunstigen zin. Wat gebeurt? De Gouverneur geeft, zonder iemand te raadplegen, uit 240 000 hectaren aan de firma Barnett en C^o. te Georgetowne, met uitsluiting of zonder beantwoording van aanvragen in Suriname zelf.

Nadat op 17 April 1889 de Staten zich daarover hadden beklagd, werden den 30sten April nog eens 80 000 hectaren aan dezelfde firma op dezelfde voorwaarden uitgegeven; voorwaarden die de Gouverneur zelf ongunstig verklaard heeft, want hij vaardigde onlangs eene resolutie uit, die bepaalt dat in plaats van de conditiën gesteld aan de firma Barnett en C^o., en bestaande in eene retributie van 5 cent per kilo product en f 2,50 per jaar voor elken tapper, met een tijdperk van 3 jaren en later voorkeur, gesteld wordt de voorwaarde van 20 cent voor elken hectare over de eerste 10 000 hectaren en 15 cent voor elk hectare daarboven, met een minimum tijd van vijf jaren en een maximum van 40 000 hectaren. Ware de firma Barnett en C^o. aan dezelfde voorwaarden onderworpen die thans in de resolutie zijn opgenomen, dan zouden die heeren hebben moeten storten in de schatkist f 145 500. Ik behoef niet te zeggen, dat op den kalen bodem der schatkist van Suriname eene som van f 145 500 zeer welkom zoude geweest zijn en dat ook Nederland, dat sedert jaren het deficit heeft bij te passen, waarlijk over die buitengewone ontvangst niet ontsteld zoude zijn.

Daarbij gaat de Gouverneur éerst uit van de stelling, dat groote concessiën gewenscht zijn, om roofofbouw te voorkomen en maakt hij daarna eene resolutie, waarbij het cijfer voor elke concessie tot veertig duizend hectaren wordt teruggebracht. Dit is eene zonderlinge logica!

Een tweede punt van meer ingrijpende beteekenis is dat betreffende het exploiteeren van goud in de bevaarbare wateren. Daaromtrent is door den Gouverneur eene concessie voor één jaar aan de heeren Gongrijp en mr. Van Meurs gegeven. Eene opmerking in het voorbijgaan.

Wanneer daarover gesproken wordt zegt de Gouverneur: Ik heb die concessie gegeven aan den heer Gongrijp en aan het lid der Staten Van Meurs. Het is volkomen waar, dat de heer Van Meurs nu lid der Staten is, maar hij was dit niet toen hij die concessie kreeg.

De onjuiste beschuldiging tot den heer Van Meurs van te hebben gehandeld in strijd met de onthouding die zijn ambt zou voorschrijven, is eene van die uitvallen, die de goede verstandhouding niet kunnen bevorderen.

Nu bestaat er eene verordening van 7 September 1882, gewijzigd 18 September 1884, waaruit blijkt dat datgene waarvoor thans concessie is verleend, verboden is bij de wet, zoo lang er geene speciale verordening gemaakt is, welke verordening nog niet bestaat. Daarbij wordt degene die deze bepaling overtreedt, gestraft met eene gevangenisstraf van 8 dagen tot 3 maanden en eene geldboete van 50 tot 1000 gulden.

Wat antwoordt nu de Gouverneur? Ongeveer dit:

Gij wilt eene verordening, maar ik weet niet hoe ik die maken zal, zonder prospecteeren geene zekerheid voor eene goede verordening en zonder verordening mag niet geprospecteerd worden!

En daarop geeft hij de genoemde concessie in strijd met de wet.

Nu zegt art. 22 van het Regeeringsreglement:

»De Gouverneur is naar de bepalingen, vervat in de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* n°. 33), houdende regeling der verantwoordelijkheid van de hoofden der ministeriele Departementen, tot straf vervolgbaar;

»a. enz.;

»c. wanneer hij beschikkingen neemt, of bevelen geeft, of bestaande beschikkingen of bevelen handhaaft, waardoor de bepalingen dezer wet of andere in de kolonie geldende algemeene verordeningen worden geschonden».

Ik vermoed wel, dat het zoo hoog niet zal loopen, en de gestrengheid der wet niet zal worden toegepast. Maar welken indruk moet het maken op die bewegelijke, zoo licht ontvlambare bevolking van Suriname, wanneer hij, die bekleed is met de majesteit van het gezag, en geroepen is het recht te handhaven, begint met het zelf te overtreden?

Ik heb gemeend dit, ofschoon het niet direct tot het onderwerp behoort, niet te moeten voorbijgaan, omdat ik wil trachten van alle kanten toe te lichten hoe de quaestie staat.

Wij komen nu terug op de beschouwingen van den heer Barnett.

Nadat hij over al die punten gesproken heeft, zegt hij ten slotte: »Treurig evenwel blijft het feit dat de kiemen van de nieuwe ziekte in 's lands vergaderzaal in de zitting van den 25sten April jl., zoo juist omschreven (door den heer Smidt) zich sedert zoodanig hebben ontwikkeld dat wij reeds nu de gevolgen der ziekte ondervinden, die eene schande is voor het land, eene ellende voor de kolonie en tot onberekenbare schade voor beide zal leiden.

»Die ziekte is die van verwijdering, tweedracht, godsdienst- en rassenhaat.»

Dit zegt de persoon, die eenige weken te voren aangewezen is door den Gouverneur om indirect de belangen van den Staat te vertegenwoordigen in de Koloniale Staten.

Hetzelfde merkwaardige geldt ten opzichte van het kiesreglement.

De Gouverneur stelde voor een gewijzigd kiesreglement; hij wilde den census verlagen. Nu zeggen de Staten: voor gij verlaging brengt in den tegenwoordigen census, regel datgene wat er reeds binnen behoort. Er bestaat namelijk een burgerregister, en volgens eene publicatie van 1831 is men, wil men kiezer zijn, verplicht zich in het burgerregister te laten inschrijven. Zoo blijkt het, dat niet minder dan 181 personen uit onverschilligheid of uit onkunde zich niet hebben laten inschrijven. Daarop zeggen de Staten: begin met die personen zich te laten inschrijven, dan hebt gij 181 kiezers meer. Nu is er een subtiel punt, waarover ik geen oordeel zal vellen, namelijk niet toegelaten als kiezer zijn zij, die hunne belasting niet *ten volle* voldaan hebben aan het einde van het jaar. De census is 40 gld. en er zijn, evenals hier te lande, ook vele personen die hunne belasting partieel betalen en dus op den 1sten Januari hunne belasting niet geheel hebben voldaan, maar toch reeds meer dan 40 gulden betaald hebben. Al die personen worden uitgesloten, zoodat er 140 personen zijn die kiezers konden zijn, daar zij reeds meer dan 40 gulden betaald hebben, en dus behoorden te worden toegelaten.

Wat doen nu de Staten? Zij vragen: geef ons nevens de lijsten der kiezers inlichtingen en aanwijzing der personen, die niet op het burgerregister zijn ingeschreven hoeveel personen vóór 1 Januari meer dan 40 gulden belasting hebben betaald. En wat antwoordt de Gouverneur, die volgens art. 106 van het Regeeringsreglement verplicht is inlichtingen te geven wanneer die niet in strijd zijn met de belangen van den Staat? Hij antwoordt: *de gevraagde opgaven zijn van geen belang*, en geeft ze eenvoudig niet.

Wie moet beoordeelen of ze van belang zijn, zij, die door hun mandaat verplicht zijn ze te vragen, of hij, die volgens het Regeeringsreglement ze heeft te geven?

Nu is er een ander vrij lastig punt voor mij te behandelen, omdat de Gouverneur hier niet tegenwoordig is, maar ik mag het niet nalaten. Het betreft de juistheid

3de VERGADERING. — 30 OCTOBER 1890.

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

van de inlichtingen die de Regeering ontvangt. Ik zal vijf punten aanwijzen waarvan mij gebleken is dat de inlichtingen aan juistheid te wenschen overlaten.

Het eerste punt gaat mij persoonlijk aan. In de zitting van 29 April was het mijn voornemen over Suriname te spreken. Intusschen mocht ik — en ik dank er den Minister van Koloniën voor — in de pauze de mededeeling van den Minister van Koloniën ontvangen, dat hij betere berichten had ontvangen en dat de toestand minder gespannen was. Ik meende daarom dat het toen passend was te zwijgen.

De verklaring van den Minister, wiens goede trouw ik boven elke bedenking stel, was voor mij voldoende.

Nu hebben wij gehoord dat 14 dagen later de president verklaarde dat de spanning nog dezelfde is. De mededeeling van 29 April kan niet anders komen dan van hen die er belang bij hadden den Minister te doen gelooven dat de toestand verbeterde.

Ik kom nu tot een punt van meer gewicht, omdat het een officieel karakter draagt.

Bij de mededeeling van den Minister in de Tweede Kamer op 29 April, is gesproken over hetgeen gebeurd is met de „Curaçao”, een schip bestemd om den heer mr. Kalff met eene missie naar Europa te zenden, en dat geen brieven mocht medenemen, daar volgens den Minister geen brievenbus aan boord was, en bovendien niemand daar voor de bestelling der brieven verantwoordelijk gesteld kon worden. Aan het publiek kon dus niet toegestaan worden hunne brieven aan boord te bezorgen.

Maar dat was niet noodig, want de brieven konden aan het postkantoor bezorgd worden.

En nu volgt de pertinente verklaring dat verschillende personen, waaronder verschillende leden der Staten, aan het postkantoor geweest zijn, en aldaar ten antwoord gekregen hebben, dat het niet bekend was, dat er eenige mail vertrok.

Het eigenaardige van de zaak is, dat de heer Kalff, als de levende missie van den Gouverneur per *Curaçao* vertrok, en het in het belang van den Gouverneur kon zijn, dat de heer Kalff eerder in Europa kwam dan de particuliere brieven.

Door toevallige omstandigheden zijn die brieven toch te gelijk met den missionaris in Europa aangekomen.

Het kan zijn dat de postdirecteur van meening veranderd is of dat zijne woorden verkeerd zijn opgevat. Maar er bestaat in de kolonie zulk eene eigenaardige verhouding van de ambtenaren tot den Gouverneur, dat ik aan dergelijke tardieve verklaring, zoo die al bestond, weinig waarde zou hechten.

Het derde geval, waarop ik bijzonder de aandacht wensch te vestigen, is dat de heer Kalff eene hooge rechterlijke betrekking waarnam en om verschillende redenen dikwijls verlof gevraagd en verkregen had. Hij had nu voor de gezondheid van zijne vrouw een *binnenlandsch* verlof aangevraagd, maar er bestond voor hem volstrekt geen reden om naar Europa te gaan.

En wat deelt de Minister nu mede — natuurlijk te goeder trouw naar de door hem ontvangen mededeelingen?

Het volgende:

„Die ambtenaar had verlof gevraagd en dat verlof werd door den Gouverneur verleend; — deze had ook te beslissen en droeg alstoen aan gemeld lid bedoelde missie op. Ik meen dus, dat niet gezegd kan worden, dat in deze gehandeld is in strijd met het Regeeringsreglement.”

Neen, strikt genomen niet; maar toch heeft de heer Kalff *niet* verlof voor eene reis naar het moederland *gevraagd*, maar is het hem door den Gouverneur *aangeboden*, om redenen die met dat verlof niets te maken hadden, hetgeen te opvallender is, waar het een ambtenaar van de rechterlijke macht geldt, die wel geacht mag worden op zijn post tegenwoordig te moeten zijn.

Het vierde geval. Dit geldt het terugnemen door den Gouverneur van eene verordening omtrent het tramweg-verkeer. Daaromtrent heeft de Minister evenzeer eene mededeeling gedaan op den 29sten April. Hij zegt namelijk, dat die verordening is ingetrokken door den Gouverneur ten gevolge van een amendement, welk amendement

beteekende, dat geen uitgifte van terreinen aan den Waterkant gelegen, of deel uitmakende van openbare pleinen in *Paramaribo* mochten gebruikt worden. Nu zegt de Minister verder; „dat daardoor volgens de inzichten van den Gouverneur van de geheele zaak niets kan komen, daar het bij het inrichten van den tramweg noodzakelijk was en de concessionaris er op gerekend had dat gebruik zou worden gemaakt van het Combé-plein.”

En wat zeggen de Staten? *Er is geen Combé-plein bekend in Paramaribo.* „Het vroegere Combé-plein is reeds sedert geruimen tijd in erven verdeeld en uitgegeven en kan hier trouwens niet bedoeld zijn.

„Wordt met het terrein, door den Minister aangeduid met den weidschen naam van Combé-plein, een deel van het tusschen den kleinen Combé-weg en de gracht om het fort Zeelandia gelegen open grasveld bedoeld, dan zij opgemerkt, dat de aanneming van het meerbedoeld amendement de uitgifte van dit terrein in niets prejudiceert, *vermits het niet tot Paramaribo maar tot het fort Zeelandia behoort.*”

En nu ten 5°.

Men zal zich herinneren, dat de heer Keuchenius hier mededeelde, dat zekere plannen door den heer Smidt ingediend, tot opheffing van den staat van verval van de kolonie, geen ingang gevonden hadden bij de Staten en bij sommige personen, en dat, naar aanleiding daarvan, hij bezwaar had gemaakt om daarvoor verder werkzaam te zijn.

Wij hebben allen een stuk ontvangen geteekend door 117 notabelen, inwoners van Paramaribo, waaronder al de leden van de Staten, waarin protest wordt aangeteekend tegen deze verklaring.

Wil men de ware waarheid weten, dan noodig ik den Minister uit om het dossier van zijn ambtsvoorganger te raadplegen, dan zal hij zien, dat de plannen afgekeurd zijn door den Gouverneur; en wat wilde de Gouverneur in de plaats stellen: geldelijke ondersteuning aan de planters, direct vanwege den Staat. Men kan dit lezen in het rapport van den Gouverneur.

Ziedaar eenige voorstellingen omtrent de waarheid van de berichten, die hier naar Nederland komen.

Nu komen wij tot een ander punt, dat zeer opvallend is; de constitutioneele opvatting van den Gouverneur: Op zich zelf is het volgende eene kleinigheid, maar ik mag het niet verzwijgen.

De heer Barnett vraagt inlichtingen omtrent zeker contract met eene weduwe Sarquigemaakt, ten doel hebbende om eene nieuwe cantine op te richten, van welk contract ik een afdruk heb ontvangen.

Dit contract is opgemaakt tusschen mejuffrouw Jansie Cornelia De Lyon, zonder beroep, weduwe van den heer Salomo Sarqui, wonende te Paramaribo, en de Edel Groot Achtbare heer Asueer Jacob baron Schimmelpenninck van der Oye, administrateur van Financiën, lid van den raad van bestuur in deze kolonie enz. enz., ten deze het Koloniaal Gouvernement van Suriname vertegenwoordigend krachtens machtiging van den Gouverneur dezer Kolonie, verleend bij gouvrenementsresolutie dato 27 Maart 1890; *derhalve is het een officieel contract.* In dat contract wordt bepaald, dat gedurende 5 jaren het gebouw voor de nieuwe cantine wordt gehuurd, *zonder dat enig cijfer daarvoor op de begroting is gebracht, of bij suppletoire begroting aangevraagd.*

Nu zou men misschien kunnen beweren, dat het eene particuliere onderneming van den Gouverneur kan zijn. Maar dat is alweer niet mogelijk, want er is vrijdom van inkomende rechten verleend op al de artikelen die tot de inrichting der cantine uit Europa zijn aangevoerd, en dat kan alleen verleend worden voor de kolonie zelve en niet voor den Gouverneur. Waar dus het geld voor den huurprijs moet gevonden worden is mij niet duidelijk.

Nu nog een ander punt: Ik heb straks reeds gesproken over de exploitatie der balata, welke zaak bij verordening moet geregeld worden. Nu is eene verordening niet anders dan een wetsontwerp, dat tot stand komt door den Gouverneur, *onder goedkeuring van de Staten.* (Zie art. 152 Regeeringsreglement.) Men zou allicht meenen, dat de Gouverneur zich haasten zou om bedoelde verordening in te

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

dienen. Er is geen quaestie van. In plaats daarvan gaat de Gouverneur op eigen gezag de zaak geheel en al regelen, en zegt: »Overwegende, dat het wenschelijk is, in afwachting van eene wettelijke regeling van het onderwerp bij administratieve maatregel, algemeene regelen te stellen en openbaar te maken, waarnaar domeingrond kan worden uitgegeven tot exploitatie van balata.

De Raad van Bestuur gehoord; besluit, enz.

Met andere woorden: het zou dus zijn, alsof de Regeering een koninklijk besluit uitlokte, op het oogenblik dat de wet nog niet aangenomen is. Ik haal dit aan om te bewijzen met hoeveel lichtvaardigheid — de goede trouw wil ik gaarne aannemen — door den Gouverneur omgesprongen wordt met de constitutioneele rechten en met de wetten van Suriname.

De **Voorzitter**: Mijne heeren! Ons geacht medelid de heer Hengst heeft het volgende schrijven aan de Kamer gericht:

's Gravenhage 30 October 1890.

» Tot mijn leedwezen zie ik mij verplicht aan mijne geachte medeleden te moeten mededeelen, dat redenen van gezondheid mij noodzaken mijn ontslag als lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal te nemen.

» Dankbaar voor de welwillendheid, die ik zoowel van den heer Voorzitter als van de leden der Kamer heb mogen ondervinden, heb ik de eer mij in hun vriendschappelijk aandenken aan te bevelen.

» *Het lid der Kamer,*

» HENGST.

» *Aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal.*»

Voorzeker zal de geheele Kamer met mij de reden bevreuen, die een onzer oudste leden noopt, ons te verlaten. Sedert meer dan 27 jaren toch was hij een ijverig en getrouw lid, een ambtgenoot, wiens karakter en gaven wij allen op prijs stelden.

Ik hoop dat het den heer Hengst vergund moge wezen zijne laatste levensjaren gelukkig door te brengen.

Van het schrijven van den heer Hengst zal worden kennis gegeven aan den heer Minister van Binnenlandse Zaken.

De vergadering wordt voor een half uur geschorst, en daarna hervat.

De heer **Wertheim** zet zijne rede voort en zegt: Mijne heer de Voorzitter! Ik begin met mijne verontschuldiging te maken, dat ik de Kamer zoo lang ophoud, maar mijne bedoeling daarbij is, dat en deze Kamer en het geheele land de feiten, zooals zij zich toegedragen hebben, in hun geheel zullen kennen. Gij zult zeker wel aan de algemeene zaak zooveel belangstelling toedragen, dat gij de verveling van mijne rede zult willen dragen. Ik ga voort.

Ik kom op de stemming over de laatste begrooting. Daarvan is elders gebruik gemaakt om te verklaren, dat men den Gouverneur een bewijs van vertrouwen heeft gegeven door voor zijne begrooting te stemmen; het is gebeurd onder de volgende omstandigheden.

De heer Henry Barnett heeft hem alle vertrouwen opgezegd, maar hij verklaarde, dat hij in het belang van het land de begrooting niet wenschte te verwerpen, omdat er belangrijke comptabiliteitsbelangen aan verbonden waren.

Hetzelfde is ook verklaard door verschillende andere leden der Staten. Dezelfde heer Barnett is zoo ver gegaan van te zeggen: »uit het stilzwijgen der Regeering op al wat tegen den Gouverneur Lohman en diens beleid is aangevoerd, put ik, dat de Gouverneur tot het bewustzijn gekomen is, dat geen samenwerking meer mogelijk is tusschen hem en de Koloniale Staten.»

Anderen verklaren dat zij tegen zullen stemmen, omdat op al wat gevraagd en aangevoerd is men eenvoudig heeft gezwezen en derhalve de Staten niet in de gelegenheid heeft gesteld om, indien zij onrecht hadden, dat onrecht te herstellen.

De heeren De Granada en Barnett Lyon hebben verklaard om dezelfde redenen als de heer Henry Barnett voor te stemmen. Dit is genoeg om aan te toonen dat deze stemming niet een vertrouwend votum, maar eenvoudig eene quaestie van administratieve orde was.

Ik kom thans tot het tweede gedeelte mijner vraag: de vernouwing van den Gouverneur tot de bevolking.

De heeren weten wat er tusschen 1 en 2 Juli gebeurd is; toen heeft eene soort oproer plaats gehad in Paramaribo. Dat oproer is eerst hemelhoog opgevoerd door verschillende couranten en naderhand door andere bladen als een eenvoudig opstootje voorgesteld.

Ik houd mij aan den officieelen tekst dien ik alweer in de *Handelingen van de Staten* vind, en die niet officieel weersproken is.

» Het volk had vergunning gekregen om onder de markt aan den Waterkant te dansen; nadat die vergunning gegeven was en het dansen een aanvang had genomen, bleek daartegenover eene zieke weduwe woonde, voor welke 't geraas zeer hinderlijk was; na inzage van een certificaat van een geneesheer werd dan ook van hooger hand aan het volk gelast onder de andere markt te gaan dansen; eenige weinige voldeden hieraan, doch wat deed het gros?

» Van heinde en verre werden ledige kisten bijeengehaald en met stokken en andere werktuigen voor de deur der zieke stukgeslagen, terwijl een hagelbui van steenen en stukken steenkool op haar balkon nederviel.

» Dit was der tierende menigte nog niet genoeg:

» Ook de naburige huizen moesten het ontgelden, hetzij men licht zag of niet; op verschillende plaatsen vlogen steenen door de ramen, soms vrij belangrijke schade aanrichtende; op ééne plaats was het zelfs bijna een wonder, dat een jong kind in de wieg niet getroffen werd.

» Dit alles geschiedde onder het oog der politie, aan wier hoofd zich de procureur-generaal bevond, en die, hetzij werkelijk onmachtig was, hetzij, zooals men zegt, ingevolge gegeven order, van hare wapens geen gebruik mocht maken.

» Onpartijdige ooggetuigen verklaren, dat de beweging niet was een gewoon standje, maar een werkelijk, zeer oproerig tumult, terwijl overal de woorden werden uitgesproken: Slaat ze dood, verbrand ze, breekt de huizen stuk, zendt de Joden weer naar Savana enz.»

Het lid der Staten, die dat zegt, is de heer Van Meurs; hij voegt er aan toe, dat de Gouverneur zich verwaardigde zelf ter plaatse te komen en het volk verzocht uiteen te gaan, waaraan het dan ook slechts schoorvoetend gevolg heeft gegeven, echter niet dan nadat »de gruwelen, die spreker heeft aangehaald, waren geschied, en terwijl die zich verder nog weder herhaalden, terwijl, voor zoover hem bekend is, ter zake nog geen enkele arrestatie geschiedt of vervolging ingesteld is.» En verder: »Waar moet het heen als dergelijke toneelen zich herhalen en de een of andere burger, zijn drift niet meer meester, zich in eigen huis aangevallen ziende, met levensgevaar voor vrouw en kinderen, op de menigte schiet of zich op andere geweldadige wijze teweerstelt;»

Ik zou de Vergadering de certificaten kunnen overleggen van personen, die dat verhaal bevestigen. Maar nu komt de volgende verklaring: De heer Swijt, op zijn beurt het oproer besprekende, zegt:

» Het volk verwijderde zich van de plaats waar het was en ging de Saramaccastraat op, *gevolgd door den Gouverneur*. Maar het duurt niet lang, of eene herhaling van hetgeen te voren had plaats gehad volgde. Ook de tusschenkomst van den Gouverneur was dus *machteloos*.»

Ik ontleen ook deze mededeeling aan de *Handelingen*.

Wanneer de Gouverneur het goedvindt om zich onder de menigte te begeven, ten einde datgeen te doen wat des

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

commissaris van politie is, dan vraag ik, of hij zijn mandaat juist opvat, of hij bij het welgelukken het prestige van één persoon niet stelt boven de macht der wet; of het niet een gevaarlijken invloed kan hebben als één persoon, hoe hoog ook geplaatst, door zijn invloed de kalmte herstelt, hetgeen meer te wijten is aan consideratiën voor dien eenen persoon dan aan eerbied voor de wet? Maar indien hij het tumult niet had kunnen bezweren, wat zou er dan geworden zijn van het gezag; als de vertegenwoordiger van Nederland, de drager van het Koninklijk gezag, op straat door het volk ware gehoond?

Ik vestig in het voorbijgaan de aandacht op een incident dat zich naar aanleiding hiervan heeft opgedaan.

In het Voorloopig Verslag dezer Kamer op de koloniale begroting was gevraagd:

„Mocht die beweging (van minder gegoeden tegen meer gegoeden) zich in daden uiten, zijn dan politie- en krijgsmacht voldoende in staat om vrede en rust te verzekeren?”

Daarop antwoordde de Minister: „Gaarne wil de ondergeteekende hieraan toevoegen, dat de Gouverneur in staat is om met de hem ten dienste staande middelen de orde en rust te bewaren.”

Nu wil ik den Minister van Koloniën gevraagd hebben of hij onder die middelen verstond het persoonlijk zich onder de massa begeven en die aan te spreken op de wijze als de Gouverneur gedaan heeft?

Ik kom straks aan een onderwerp dat voor mij eene hoogst pijnlijke zijde heeft. Ik moet een oogenblik spreken over het anti-semitisme. Ik hecht er voor Nederland geen beteekenis aan. Ik beschouw het als een sporadisch verschijnsel, dat, evenals influenza en cholera voorbij gaat, dat intellectueel en moreel zwakke gestellen aantast, maar geen vat heeft op de kern van het volk. Ik zeg dit omdat wij leven in een land, dat vóór 300 jaren de overal verstooten bannelingen heeft opgenomen en gemaakt heeft tot vrije burgers in den vrijen Staat. Dat land verloochent niet zijn verleden. Ik geloof dat ons vaderland tegen de bacillen van het anti-semitisme behoorlijk is gevaccineerd.

Een kort woord dus over het anti-semitisme te Suriname. Ik mag niet gelooven aan het anti-semitisme van den Gouverneur, omdat ik dan moet twifelen aan het woord van den edelman en den man van eer. Vóór zijn vertrek heeft hij verklaard, ondanks hetgeen in den „*Boodschapper*” indertijd door hem geschreven was, dat hij al de onderdanen zou behandelen op gelijken voet. Hij verklaarde dit ongevaagd aan den Amsterdamschen opperrabijn.

Maar toch, het is een feit dat met den Gouverneur het anti-semitisme in Suriname gekomen is. Wat is daarvan de oorzaak? De oorzaak is, dat hij is omgeven van personen die zijn oogendienaren zijn; die vermoedelijk den *Boodschapper* getrouw lezen, maar de *Blijde Boodschap der bekeering* niet kennen; die, meenende dat hij niet van gedachten veranderd is, zijn gezag en zijn persoon meenen te vleien door te bevorderen wat de Gouverneur heeft afgezworen, terwijl zij daarbij vergeten dat de Gouverneur juist geroepen is om de onpartijdigheid in den meest strikten zin te handhaven en te bevorderen.

Er verschijnt in de kolonie een blad, *de Volksbode*, dat gezegd wordt door den Gouverneur in stand te worden gehouden, maar dat in elk geval zijne bestrijders bestrijdt en hem en zijne vrienden verheerlijkt.

Die vermoedens zijn waarschijnlijk ongegrond, maar het is een feit, dat het blad had opgenomen een artikel, overgenomen uit een berucht Limburgsch blaadje, de *Talmud-Jood*, welk artikel groote verontwaardiging heeft gewekt in de kolonie.

Toen heeft de Gouverneur goedgevonden eene mededeeling te laten doen aan dat blaadje, nadat daarin eene soort van verontschuldiging was opgenomen.

Op 10 September bevatte *de Volksbode* het volgende:

„Zijne Excellentie de Gouverneur verzoekt ons mede te deelen dat hij, noch in zijne qualiteit, noch in privé, aan de oprichting van *de Volksbode* eenig deel heeft gehad en tot het blad in geen andere betrekking staat, dan dat hij er op is geabonneerd; alsmede dat hij op de richting en den inhoud

van het blad geenerlei invloed uitoefent en nimmer direct of indirect, in qualiteit evenmin als in privé, eenig artikel, bericht of mededeeling er in heeft doen opnemen.

„Terwijl wij aan dit verzoek voldoen, en voor zoover noodig, het bovenstaande onvoorwaardelijk bevestigen, meenen wij er moeten bijvoegen dat de Gouverneur na van ons artikel over de Joden en den Talmud te hebben kennis genomen, het abonnement op ons blad heeft doen opzeggen, waar hij echter op ons verzoek van is teruggekomen na lezing van het stuk in ons nummer van 7 dezer, waarin wij ons leedwezen over het opnemen van bedoeld artikel te kennen gaven.”

De Redactie.

Vindt gij *de Volksbode* niet eene waardige plaats voor de communicaties van den Gouverneur, den vertegenwoordiger des Konings?

Op 14 September, dus weinige dagen na de boetedoening, komt in dat zelfde blad weer een artikel, waardoor meer rassenhaat werd gekweekt dan ooit. Ik heb te veel achting voor deze Vergadering om het voor te lezen. Ik weet niet of toen de Gouverneur zijn abonnement wederom heeft opgezegd.

Men beschouwe echter de quaestie van een ander en hooger standpunt, en dan vrees ik, dat de Gouverneur onwillekeurig zeer dwaalt, — men beschouwe die schijnbaar anti-semitische als eene sociale beweging, en wel het opzettelijk verheerlijken van de mindere klassen tegenover de betere. En nu behooren de Israëlieten in den regel tot de meervermogenen en de anderen tot de mindere klassen. Ziedaar de beweging verklaard.

Ik moet hier nog eene kleine afwijking maken, en mededeelen dat van den kant van den bisschop, den pauselijken vicaris te Suriname, een brief is gekomen, zoo waardig, zoo krachtig ontkennend en verloochenende in ieder opzicht alle conniventie met het genoemde blad en hare publicatiën, dat men dien brief een gelukkig bewijs mag heeten van de verdraagzaamheid, welke tot dezen oogenblik tusschen de verschillende gezindheden heerscht in de kolonie.

Hetzelfde is gebeurd in eene openbare vergadering, door den predikant van de Evangelisch-Luthersche gemeente, ds. Steynis, die geprotesteerd heeft tegen de houding, door die courant aangenomen. Ziedaar nu eene beweging op godsdienstig en sociaal gebied, waarvan de Gouverneur wellicht zelf niet de schuld draagt, maar zeker diegenen die hem naar de oogen zien, en die hij niet genoegzaam verloochent, maar integendeel schijnbaar beschermt. Is thans de toestand beter? Is er nu kalmte? Men oordeele:

Van de acht verordeningen die op 26 en 27 September en op 2 October 1890 zijn behandeld, zijn er niet minder dan 5 verworpen. Een is er verworpen met 11 tegen 1, een met 9 tegen 2, een met 7 tegen 4 stemmen, en twee met algemeene stemmen, — een feit tot dusverre ongekend in de kolonie.

Zoo geprikkeld is de toestand in de kolonie; zoo groot is de spanning. En nu: Als de toestanden zijn zooals ik gepoogd heb vragender wijze te schetsen, stel ik de vraag:

Wat doet de Regeering om den toestand te verbeteren, om de gemoederen tot kalmte te brengen, om het rechtsgevoel te bevredigen, de staatkundige vrijheid en de gewetensvrijheid te beschermen?

De Voorzitter: Is de heer Minister van Koloniën bereid onmiddellijk te antwoorden?

De heer **Mackay**, Minister van Koloniën: Ja, Mijnheer de Voorzitter.

De Voorzitter: Dan is het woord aan den heer Minister van Koloniën.

De heer **Mackay**, Minister van Koloniën: Na de zeer uitvoerige beschouwingen waarin de geachte interpellant is getreden bij zijne interpellatie, meen ik te moeten vooropstellen dat hij een groot aantal feiten en gevallen

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

heeft besproken die wel eenigzins in verband staan tot zijne interpellatie, maar waarvan ik de bespreking moeilijk heb kunnen gissen, zoodat ik daarover wellicht niet al het vereischte licht zal kunnen doen schijnen en waarvan mij de details niet alle zoo helder voor den geest staan, zoodat ik ten deze aanspraak meen te mogen maken op eenige toegevendheid.

In de eerste plaats meen ook ik een enkel oogenblik te moeten spreken over den toestand van Suriname en speciaal over de verhouding van het bestuur tegenover de Koloniale Staten.

De geachte spreker heeft geconstateerd dat er eene spanning bestaat tusschen den Gouverneur en de Koloniale Staten. Reeds vroeger is daar op gewezen, en toen bij eene vorige gelegenheid die zaak werd ter sprake gebracht, meende men, dat als de aanleiding kon beschouwd worden de wijze waarop de Gouverneur zich indertijd, namelijk in December van het vorige jaar, had uitgelaten tegenover de Staten. Hoewel ik niet toegeef dat dit de oorzaak van de spanning is geweest, wil ik wel aannemen dat het eene aanleiding kan zijn geweest van de wijze waarop de Staten zich gemeend hebben te kunnen uiten tegenover den Gouverneur. Maar wanneer men al zou willen toegeven dat deze te ver is gegaan in de wijze waarop hij zich toen uitdrukte, zeer zeker is hij zeer verre daarin overtroffen door de uitingen van de Koloniale Staten tegenover den Gouverneur.

Men moet niet vergeten dat de Koloniale Staten zich gaarne in hunne verhouding tegenover den Gouverneur op dezelfde lijn wenschen te stellen als de Vertegenwoordiging hier te lande tegenover het Ministerie, en die verhouding is toch een gansch andere. Men vergist zich ook als men meent dat de leden dier Staten dezelfde begrippen deelen, wat eer en plicht gebiedt, als zulks hier te lande begrepen wordt. Ik heb in de andere Kamer reeds een voorbeeld daarvan aangehaald dat in deze nog al kenmerkend is, en ik wil het hier herhalen. Kort na dat de Gouverneur Smidt vertrokken was, durfde een lid aan den Gouverneur verwijten dat hij bij de uitvoering van eene verordening met de grootste partijdigheid was te werk gegaan en juist daar eene verordening niet had toegepast waar dat strookte met zijn particulier belang en voordeel. Ergerlijker beschuldiging tegenover een Gouverneur kan men, dunkt mij, niet denken. Vandaar dat zeer te recht de vertegenwoordiger van het bestuur terstond opstond en in scherpe bewoordingen protesteerde tegen zulk eene beschuldiging.

Gevoelde dat lid, dat de beschuldiging had geuit, zich nu hierdoor bezwaard? Neen, hij antwoordde, dat door hem volstrekt geen belediging uitgesproken was. Mijnheer de Voorzitter, geene belediging, wanneer men een Gouverneur een hoogst ergerlijk feit toedicht, dat hij zijne particuliere financieele belangen heeft behartigd, met verwaarloozing van zijn plicht, en hetgeen hij in het algemeen belang had moeten verrichten.

Dat niet vatten dat het hoogst immoreel is en plichtverzuim daarstelt, om als men geroepen wordt het algemeen belang te behartigen, zijn eigen belangen voorop te stellen ten koste van het algemeen belang is iets dat men steeds voor oogen moet houden bij het beoordeelen van handelingen van de Koloniale Staten in Suriname, en de geachte spreker zal wel doen dit in aanmerking te nemen waar hij melding maakt van het afstemmen der verordeningen door hem genoemd en ook bij de beoordeeling van andere door hem besproken zaken.

De geachte spreker heeft voornamelijk uit de wijze waarop de Koloniale Staten zich geuit hebben tegen den Gouverneur, meenen te moeten afleiden dat er eene groote en voortdurende spanning blijft bestaan.

Het bestaan van die spanning zal ik niet ontkennen, maar ik meen te mogen constateeren dat ook vroeger dikwijls dergelijke spanning heeft bestaan tusschen den Gouverneur en de Koloniale Staten. Het moge waar zijn dat dit niet altijd zoo duidelijk uit de gedrukte stukken blijkt, al kan men de sporen er steeds van vinden, maar hij die kennis zou kunnen nemen van al hetgeen ver-

handeld is tusschen de verschillende Gouverneurs en de Regeering, zou het blijken dat er steeds spanning bestaat heeft, voornamelijk om deze reden, dat wanneer een Gouverneur meent maatregelen te moeten nemen in het algemeen belang van de kolonie, hij gedurig bij de Staten tegenstand vond, en zijne goede bedoelingen gedwarsboemd zag.

Het gebruiken van krasse en hevige uitdrukkingen levert op zich zelf nog niet het bewijs, dat er een onhoudbaren toestand is ontstaan in de verhouding van de Koloniale Staten en den Gouverneur, althans uit de geschiedenis blijkt dat de Staten er die beteekenis niet aan hechten.

Bij de behandeling van de begroting voor Suriname, eenige maanden geleden in de Staten, werd beweerd, dat men het met andere Gouverneurs altijd goed heeft kunnen vinden en er geen spanning bestaan heeft.

Men haalde o. a. aan de wijze waarop de Staten afscheid genomen hebben van den Gouverneur Van Sypesteyn; daaruit kon blijken van de vriendschappelijke gevoelens die de Staten toenmaals jegens dien Gouverneur koesterden.

In het Voorloopig Verslag wordt er bijgevoegd: »dat in den avond van het bestuur van dien Gouverneur een goud-industrieel zich over hem meende te moeten beklagen, zal toch zeker niet toegeschreven worden aan botsingen met de Koloniale Staten.» Botsingen met die Staten hadden dus gedurende dat bestuur niet plaats gevonden.

Uit de wijze waarop de Staten gewoon waren zich uit te laten over den Gouverneur, zou ieder ander, behalve de Koloniale Staten, het tegendeel opmaken.

Ik zal mij beperken tot het gesprokene in ééne zitting van de Staten.

In de zitting van 13 Juli 1881, een jaar vóór het vertrek van den Gouverneur Van Sypesteyn, hooren wij den heer Heijldeij het volgende zeggen: »Wanneer men toch de Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag dezer begroting ziet, dan moet men erkennen dat daarin geen fatsoenlijke mannentaal te vinden is. Toch zal ieder weldenkende, die weet dat de Koloniale Staten een bij de wet gestelde macht zijn, verwachten dat het bestuur den eerbied aan dat lichaam verschuldigd, niet uit het oog zal verliezen.»

De heer Barnet Lyon formuleert zijn oordeel aldus: »De Memorie van Beantwoording is een proefstuk van sarcasme en hatelijkheid, een inauditum als antwoord van de eene Staatsmacht aan de andere. De toon van die memorie is niet te rechtvaardigen tegenover een lichaam als de Koloniale Staten, van wier welwillendheid en medewerking dat bestuur zoo dikwijls de duidelijkste blijken heeft ontvangen.»

De heer Van Praag is al niet minder verontwaardigd: »De Gouverneur heeft zich in dit stuk tegenover de Staten op een standpunt geplaatst dat niet anders dan ongepast, ja onbetamelijk kan genoemd worden.»

Terwijl eindelijk de heer Cateau van Rosevelt aldus zijne afkeuring te kennen geeft: »Nog nooit heeft spreker een regeeringsstuk gezien zóó schamper, zóó bits, zóó onbeleefd als deze Memorie van Beantwoording. Het wemelt van hatelijkheden tegen de Koloniale Staten.»

En wat was in hoofdzaak de aanleiding tot dien storm? Dat op de volgende zinsnede in het Voorloopig Verslag:

»Ofschoon de Koloniale Staten zoo duidelijk mogelijk het nuttelooze inzien van het werk der koloniale huishoudelijke begroting hebben zij des niettegenstaande gemeend zich aan het onderzoek in de afdeelingen niet te moeten onttrekken, zij het maar *alleen* om te wijzen op de noodlottige gevolgen van het regeeringsbeleid van Nederland en van het bestuur alhier ten opzichte van Suriname»;

de Gouverneur de brutaliteit had gehad te antwoorden: »Ongetwijfeld verrichten de Koloniale Staten een nutteloos werk, wanneer zij zich blijven aankanten tegen het volhardend streven van Regeering en Bestuur, om in de eerste plaats *die* voorwaarden vervuld te zien bij wier ontbreken de kolonie nimmer in waarheid tot bloei geraken kan».

Ik haal dit aan, omdat wanneer de geachte spreker leest hetgeen de Staten in den laatsten tijd gezegd hebben over den tegenwoordigen Gouverneur, hij niet moet vergeten dat dergelijke krasse en ruwe uitdrukkingen niet geheel

3de VERGADERING. — 30 OCTOBER 1890.

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

en al vreemd zijn in de parlementaire geschiedenis van Suriname, en om hem er op te wijzen dat wanneer de Koloniale Staten later geroepen worden om over hun eigen woorden een oordeel te vellen, dit geheel anders luidt dan wij uit de woorden zelve zouden meenen te moeten opmaken, al kunnen wij het na het zooveen medegedeelde niet goed rijmen dat de Staten verklaren dat wel een goud-industrieel, doch niet zij zich over den Gouverneur hebben beklaagd.

De geachte afgevaardigde heeft overigens, toen hij de wijze besprak waarop de Staten zich hadden uitgelaten tegenover den tegenwoordigen Gouverneur, toegegeven, dat men niet kon ontkennen, dat er groote overdrijving heeft plaats gehad.

Wanneer men zoo geplaagd en zoo bejegend wordt als de Gouverneur, dan zal men, almocht men ook zijne handelwijze wel niet geheel en al willen goedkeuren, het toch moeten vergoelijken, dat hij enkele woorden tegenover de Staten gebruikt heeft, die niet van zeer vriendelijken aard waren.

Eene andere en zwaardere beschuldiging, die door den geachten afgevaardigde is gericht tegen den Gouverneur is deze, dat de Gouverneur den Minister niet juist heeft ingelicht. Ik heb de juistheid daarvan tot nu toe niet kunnen inzien.

De geachte afgevaardigde wijst in de allereerste plaats op hetgeen de Regeering hier heeft verklaard omtrent het brievenvervoer met de stoomboot *Curaçao*.

Het heeft mij getroffen, dat de Staten blijven voortgaan te beweren, dat hetgeen de Minister hier verklaard heeft, onjuist is.

Het schijnt, dat de geachte afgevaardigde onvoorwaardelijk geloof schenkt aan de woorden van de leden van de Koloniale Staten en het door dezen over een feit medegedeelde beschouwt als een officieel rapport. Ik voor mij schenk ze geen onvoorwaardelijk geloof, ook al vind ik hunne verklaringen in een officieel stuk, en ik heb gemeend ten opzichte van het brievenvervoer nadere inlichtingen te moeten inwinnen en heb gevraagd, of er werkelijk een dergelijk verbod was uitgevaardigd als waarvan hier sprake is. En wat verklaart nu de postdirecteur, die over deze zaak gehoord is? Dat met de *Curaçao* die op 2 Januari jl. was aangewezen tot het doen van een buitengewone reis naar Demerary een mail is medegegeven inhoudende zoowel particuliere als officieele brieven en andere stukken, en dat hem alstoen en in verband met die expeditie officieel noch onderhands eenigen last, verzoek of wenk is gedaan om particuliere brieven, van wien ook afkomstig, met die mail niet te doen vertrekken.

Nu moge de geachte afgevaardigde insinueren en zeggen: ja dat hij al gehoord had dat er eene verklaring onderweg was, maar dat die verklaring natuurlijk geene waarde heeft tegenover de leden van de Koloniale Staten, die wij in deze hebben te gelooven. Ik zou willen vragen of de geachte afgevaardigde, wanneer hij dadelijk en a priori reeds elke kracht ontzegt aan de verklaringen van ambtenaren, waarop de Regeering zich meent te moeten beroepen, hij dan de Regeering niet in eene onmogelijke positie stelt tegenover elke bewering hoe onjuist ook, die men hier in het midden zou willen brengen?

Wat de reis van den heer Kalfj betreft, kan ik niet anders dan er bij blijven, dat de inlichtingen, die ik vroeger gegeven heb, de juiste waren.

De quaestie, verder, of de Gouverneur wel met juistheid den naam van Combé-plein gegeven heeft aan het plein, waarvan sprake is in de zaak der tramwegonderneming, kan ik niet beslissen. Misschien dat men tegenwoordig niet meer gewoon is het Combé-plein te noemen, maar de naam doet er niet zooveel toe; waar alles in deze op aankomt, is, dat door aanneming van het voorgestelde amendement, de plaats niet meer beschikbaar was, die de Gouverneur noodig achtte voor de exploitatie van de tram.

Wat betreft het adres, door verscheidene ingezetenen aan den Koning ingediend, met betrekking tot de uitlatingen van den Minister Keuchenius in het begin van dit

jaar, mag ik aannemen dat deze goede gronden heeft gehad voor het door hem gesprokene, maar de geachte afgevaardigde houde het mij ten goede dat ik niet in staat ben nadere inlichtingen te geven.

In verband met de zaak waarover in dit adres gehandeld wordt, meen ik hier een woord te moeten zeggen over het verwijt, tot de Regeering gericht, dat zij in de redevoering, waarmede de Kamersitting dit jaar is geopend, niet gesproken heeft over Suriname, hoewel zij een vorig jaar gewag maakte van het beramen van middelen om de kolonie Suriname uit haar verval op te heffen. De Regeering heeft er dit jaar over gezwegen, omdat de onderhandelingen over die zaak gevoerd, nog niet geëindigd zijn. De zaak toch, ook in het request behandeld, is van zeer moeilijken aard. Er worden zeer groote eischen aan het Rijk gesteld, waar dan toch ook weder waarborgen tegenover moeten staan. Het maakt echter — na het bestuur van West-Indië gehoord te hebben — voor mij een punt van ernstige overweging met mijn ambtgenoot van Financiën uit hoe deze zaak het best zal kunnen worden geregeld.

Da zaak der quarantaine, Mijnheer de Voorzitter, is zeer hoog opgehaald in West-Indië, maar is, mijns inziens, al de beweging, die er van gemaakt is, niet waard. Dezelfde boot toch had, toen zij te Paramaribo kwam, Demerary reeds aangedaan en daar geen quarantaine ondergaan. Strikt genomen had de quarantaine toch kunnen toegepast zijn, maar dan hadden de reizigers, daar de boot niet wachten kon, die moeten ondergaan op een terrein dat onder water stond, want men had in dat opzicht niet tijdig gezorgd voor eene behoorlijke quarantaineplaats. Zoo er al vrees voor besmetting kon zijn, was deze al uiterst gering, en van besmetting is dan ook geen sprake geweest.

Twee beslissingen van den Gouverneur heeft de geachte afgevaardigde aangehaald om te betoogen, dat hij daarin wederrechtelijk heeft gehandeld, en wel met betrekking tot het geven van concessie, voor het winnen van balata en het verlof tot het instellen van een onderzoek naar de aanwezigheid van goud in rivieren en stroomen.

Het is juist wanneer de geachte afgevaardigde er op wijst, dat het Regeeringsreglement voorschrijft, dat de uitgifte van dergelijke concessiën zullen geregeld worden bij wet of koloniale verordening, maar tevens zal de geachte afgevaardigde moeten toegeven, dat tal van voorbeelden zijn aan te halen, niet onder het bestuur van dezen Gouverneur, maar lang vóór zijn tijd, dat bij gebreke van wet of verordening dergelijke concessiën werden verleend en men er geen groot bezwaar in zag op die wijze te handelen tot tijd en wijle er eene verordening zou zijn tot stand gekomen.

Dat is o. a. steeds het geval geweest voor het goud zoeken voordat de koloniale verordening van 1882 tot stand kwam. Vóór dien tijd werd het goudzoeken toegestaan na bekomen concessie van den Gouverneur, en ik geef volkomen toe, dat het niet correct is, maar wat nu geschied is, is ook toen geschied. Toen men de goudverordening maakte, heeft men uitgezonderd het zoeken van goud in rivieren, niet omdat men dergelijke concessies niet gewild heeft, maar omdat men begreep dat men nog niet genoeg wetenschap en kennis van de zaak had om reeds eene regeling daarvan te maken, en daarom is het zoeken naar goud in rivieren er niet bij opgenomen; de Koloniale Staten verklaarden toen uitdrukkelijk dat het de bedoeling was dat die concessies zouden verleend worden langs administratieven weg, tot tijd en wijle er eene verordening zou gemaakt zijn.

Ik beweer niet, dat de Koloniale Staten daarmede handelen conform het Regeeringsreglement, maar meen toch dat het nu niet ligt juist op den weg van die Staten om zoo hevig op te komen tegen de door dezen Gouverneur verleende concessie, waarbij deze het voorbeeld volgde van vroegere Gouverneurs en er daarbij slechts streefde om te handelen in het belang van de kolonie.

Wat de balata betreft, verkeerden wij in het zelfde geval. De goede exploitatie van de balata is onbekend in West-Indië, maar de Engelschen in Britsch Guyana zijn er mede

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

bekend. De Gouverneur wetende welk een bron van inkomsten in de balata gelegen was, was toen hij eene aanvraag ontving van eene compagnie, zeer geneigd om die aanvraag bij wijze van proef toe te staan en is er ook toe overgegaan. Die concessie is verleend voor een groot terrein, dat naderhand is uitgebreid, omdat de boomen, waarvan de balata genomen wordt, dikwijls in kleinen getale over een grooten afstand verspreid zijn.

Dit is vooral het geval in de streek, waarvoor de concessie verleend is.

Ik heb echter gemeend den Gouverneur te moeten melden, dat het mij voorkwam wenschelijk te zijn om de concessies voor de goud-exploitatie in de rivieren en voor de balata-industrie bij verordening te regelen en kan het geene algemeene verordening zijn, dan te trachten dergelijke uitgebreide concessies te doen goedkeuren door de Koloniale Staten, met de hoop dat deze zullen willen medewerken om dergelijke bronnen van inkomsten te exploiteeren.

De geachte afgevaardigde heeft ook gesproken over een contract, dat namens den Gouverneur zou zijn gesloten voor de huur van eene woning, waarin eene militaire cantine gevestigd is. De zaak is juist, maar op de begroting vind ik geen post voor die huur; en zijn mijne inlichtingen juist, dan komt de zaak hierop neder, dat de groote wenschelijkheid werd erkend dat eene dergelijke cantine werd opgericht; maar dat, daar er nog geene vereeniging bestond tot exploitatie der cantine, de Gouverneur qualitate qua dat huis heeft gehuurd, terwijl de huurprijs kan gevonden worden uit de opbrengst der cantine, zoodat deze niet ten laste komt van de kolonie Suriname.

Terechte heeft de geachte spreker gezegd, dat men uit de goedkeuring van de begroting niet kan afleiden dat al de voorstemmers daarmede hebben willen uitdrukken een votum van vertrouwen voor den Gouverneur. Trouwens zij hebben zelf het tegendeel verklaard.

Maar de geachte spreker is met een erger beklag gekomen, dat de Gouverneur de aanleiding zou zijn van eene slechte verhouding, die volgens spreker tusschen de bevolking onderling bestaat. Daarvoor heeft hij zich o. a. beroepen op een oproer dat volgens hem in den nacht van 1 op 2 Juli jl. zou hebben plaats gehad. Hij heeft medegedeeld, wat in de Koloniale Staten daaromtrent is medegedeeld, hetgeen vrij wel overeenkomt met hetgeen in West-Indische bladen geschreven is, hetgeen reeds doet vermoeden dat het niet geheel juist is.

Ook verleden jaar heeft men dezelfde grief tegen den Gouverneur doen hooren en zeide men dat zijne handelingen aanleiding gaven dat de mindere bevolking werd opgezet tegen meer goeude standen. Toen moest daarvoor dienst doen de Para-zaak. De vorige Minister en ook ik meenden den Gouverneur in die zaak te kunnen prijzen en zijn beleid goed te keuren. Maar men weet welke storm daartegen is opgegaan in de Koloniale Staten. En wat wordt nu in de Staten verklaard? Door het lid Swijt is gezegd, dat hij over het gebeurde in de Para-streek zal zwijgen, omdat de gevolgen gelukkig niet die vaart hebben genomen waarvoor men vreesde. Met andere woorden: de zaak is goed afgegaan, ja zelfs is gebleken dat de Gouverneur de goede weg is opgegaan en gezorgd heeft dat daar geen ergerlijk bloedvergieten plaats vond en daardoor ergere gevolgen heeft voorkomen.

Nu moet, wat men geliefte te noemen het oproer van 1 op 2 Juli dienst doen om aan te toonen op welke wijze de gemoederen zijn opgehitst. Wat is de waarheid ten aanzien van dat oproer? De geachte afgevaardigde zegt: de leden der Staten hebben er zich over uitgelaten en dit doen voorkomen als een bewijs van rassen- en geloofshaat in de kolonie en neemt dit nu ook maar als de officiële waarheid aan. Ik ben in het bezit van een officieel rapport van een ooggetuige, en onverdacht getuige, den afgetreden procureur-generaal, den heer Van Doorn. Deze bericht dat in den avond van 1 Juli het volk feest vierde, bestaande in dansen en levenmaken. Des avonds te 10 uren kwam bij den procureur-generaal de adjudant van den Gouverneur, die verklaarde dat zijne schoonmoeder,

daar in de nabijheid wonende, ziek was en hij dus verzocht dat het leven zou worden gestaakt en de menigte het feest elders zou voortzetten. Te vergeefs had die adjudant naar den commissaris van politie omgezien, maar deze was dien avond nergens te vinden. De procureur-generaal droeg toen aan een politiebeambte op zich naar de plaats te begeven en rapport te doen van den stand der zaak.

Deze kwam spoedig terug met de bevestiging dat er veel leven gemaakt werd en dat zelfs de orde verstoord werd, doch dat de commissaris van politie nergens te vinden was. Daarop heeft de procureur-generaal gemeend goed te doen zelf daarheen te gaan; op weg daarheen ging hij even bij den gouverneur om hem van een en ander mededeeling te doen.

Ik kan nu niet beter doen, dan om woordelijk weer te geven hetgeen de procureur-generaal, op de plaats der feestviering gekomen, als ooggetuige aldaar heeft waargenomen. Uit dat bericht zal blijken, dat men niet kan spreken van een oproer, maar wel en met meer recht van een volksfeest, waar het zeer levendig toegaat en waar men te midden der groote feestvreugde, zeer ten ongenoege van de feestvierenden, daarin gestoord wordt.

In onze groote steden, waar kermis gevierd wordt, hoeveel hooger in beschaving de bevolking daarvan misschien ook boven die van Paramaribo staat, zou men, geloof ik, vrij wat meer moeilijkheden ondervinden om een feestterrein te doen ontruimen dan gind het geval is geweest.

»Ik begaf mij», schrijft de procureur-generaal, »naar de bedoelde markt, doch ontmoette op het Kerkplein den commissaris en den inspecteur van politie, die van mijne woning kwamen; zij sloten zich bij mij aan. In de Jodenbreestraat nabij het gebouw der West-Indische mail zag ik eenige personen op eene ledige kist met stokken slaan, en tal van toeschouwers. Op mijne nadering en aanmaning liepen die slaande personen onder gejuich weg en liet ik de kist door eenige beambten verwijderen. De markt aan de Waterkant scheen mij ledig toe, doch was de straat daarlangs overvol menschen die schreeuwden en voor een groot deel met stokken zwaaiden en althans daarvan voorzien waren. Ik vermaande allen daar niet te blijven, elders te gaan dansen, bijv. op het Gouvernementsplein, doch in elk geval niet stil te staan, en liet ook de stoepen ontruimen.

»De negers, waaronder ik enkelen, bijv. Joris Klas, uit de Para en uit de Saramacca, kende, waren niet onbehoorlijk, doch bevonden zich bij hen (wat ook de commissaris van politie mij had medegedeeld) een overgroot aantal stadsbewoners, wier stemming minder onderworpen was, hoewel ook zij niet tot eenige daden van verzet of andere beleedigingen oversloegen. Herhaaldelijk moest ik jongelieden aanmanen toch weg te gaan of door te gaan; persoonlijk dreef ik hen vooruit, doch voldeden zij daaraan slechts noode. Zij die elders wilden dansen, kwamen dan terug, zeggende dat het Plein te dicht bij de gevangenis was, dat men ze daar wilde lokken; later, dat ze den Gouverneur niet wilden storen enz. enz. De districtsnegers wilden hunne booten niet verlaten die bij de markt lagen, zelfs niet toen ik hen beloofd had die door politie te doen bewaken; zij zeiden mij echter toe rustig te zullen blijven.

»Later begonnen stadsvrouwen weder met stokken onder de markt te dansen; ik begaf mij tusschen hen en ontam de stokken; aan mijn bevel niet te dansen voldeden zij, doch begonnen iets later weder op eene andere plaats.

»Eene enkele maal verweet men den beambten onnodig ruw te zijn, zoo een arbeider uit de goudvelden, aan wien de stok was ontnomen. Ik vroeg zijn naam en raadde hem aan den volgende dag ten parkette te komen, waaraan hij niet heeft voldaan. Toen na ongeveer anderhalf uur het rumoer en de menigte nog niet aanmerkelijk waren verminderd, besloot ik den Gouverneur mededeeling te doen, die zich daarop met mij naar de Waterkant begaf.

»Reeds in de Heerenstraat ontmoette ik een drietal jongens met stokken, komende uit de richting van de markt,

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

en even zoo nabij de markt aan den Heiligenweg velen die uit de richting van de Waterkant voorbijgingen.

»Ter hoogte van de mailsteiger bevond zich de commissaris van politie met het grootste deel der aanwezige beamten en troffen wij verder zeer weinig personen buiten de markt op straat aan, en misschien ettelijke honderd onder die markt. Zij waren niet vereenigd, doch wandelden of stonden rustig en verwijderden zich na eenige aanmaning in de richting van de Saramaccastraat.

»Die personen volgend tot aan het midden dier straat, zagen wij niet dat zij eenige andere ongeregeldeheden of balladigheden pleegden, dan dat zij voorbijgaande met houten sloegen tegen ledige pakkisten of deze omverwierpen.

Teruggaande zagen wij bij de markt alleen personen behoorend bij de daar liggende booten en corjalen en verbleven die aldaar kalm.

Met steenen heb ik niet zien werpen, doch ontmoette ik een agent van politie, die aan het hoofd eene wond had bekomen, zoo hij opgaf door een steenworp, en in het hospitaal was verbonden. De menigte was rumoerig en wilde zich niet op mijne aanmaning verwijderen, wat misschien daardoor is te verklaren, dat volgens sommigen wel 2000 personen aanwezig waren en daarbij zeer velen waren gekomen blijkbaar alleen in de verwachting dat een standje zoude volgen.

Toen ik mij evenwel verwijderd had en de politie blijkbaar elk geweld vermeed en daarenboven het intusschen middernacht was geworden, verwijderde zich de meerderheid en was het daaraan wellicht toe te schrijven dat bij mijne tweede komst nog slechts weinig personen aanwezig waren."

Ziehier het verhaal van het gebeurde en leg dat nu naast de verklaringen door den geachten interpellant voorgelezen. Waar blijkt nu van oproer, van klassenhaat, van ingrijpen van den gouverneur? Niets van dat alles blijkt; het is een natuurlijk verhaal van een feest, waarbij eenige onordeligheden zijn voorgevallen, maar waarbij geen sprake was van eenigen haat, hetzij tegen Joden, hetzij tegen anderen. En waar de geachte spreker opmerkte, dat een van de leden van de Koloniale Staten heeft gezegd, dat de lucht weergalmd heeft van de woorden »slaaf ze dood en jaagt de Joden weer weg," daar wijs ik er op, dat diezelfde spreker er bij voegde, dat het volk niet bepaald de Joden op het oog had; dit blijkt, zegt dat lid, voldoende daaruit, dat ook de Roomsche-Katholieke kerk en de nabij gelegen woningen, niet door Israëlieten bewoond, het moesten misgelden. Men is zoo spoedig geneigd te meenen dat, als men leest dat men zich in Suriname heeft uitgelaten tegen de Jodenpartij, dit zou zijn tegen de Joden als godsdienstige secte, doch dat is niet zoo; de naam Jodenpartij is aldaar geen naam van eene kerkelijke, doch van eene politieke partij, voor een groot deel samengesteld uit personen, die volstrekt geen Joden zijn, evenals men hier te lande spreekt van de clericale partij, ofschoon een groot gedeelte daarvan van geen clerus wil weten.

De geachte spreker heeft het woord anti-semitisme genoemd, en heeft niet willen onderstellen dat de Gouverneur daaraan mede doet, hetgeen ik gaarne constateer, maar wel gezegd, dat het in de kolonie is gekomen niet door maar althans met den Gouverneur. Dit moge waar zijn, maar wie heeft het er dan gebracht? Is dat de Gouverneur geweest, of zijn zij het niet geweest die den Gouverneur coute que coute reeds vóór zijn komst in de kolonie onmogelijk hebben willen maken door de lasterlijkste berichten omtrent hem uit te strooien? In het laatst van verleden jaar heeft mij een bericht in de *West-Indier* getroffen. Het is het volgende: »Zowel door de pers als door het publiek (in Nederland namelijk) en in de Kamer werd die benoeming gewraakt, en de verhalen, die omtrent den nieuw benoemden Gouverneur werden ten beste gegeven, konden niet strekken om hem hier een populair man te doen worden. Aan ons werden uit Nederland, speciaal ter plaatsing, artikelen toegezonden klaarblijkelijk met geene andere bedoeling dan de bevolking tegen den Gouverneur op te hitsen."

En in die artikelen nam het anti-semitisme eene groote

plaats in, dat zelfs zoover ging, dat de opperrabbijn in Nederland gemeend heeft eene geruststellende verklaring te moeten zenden naar West-Indië. Dat de Gouverneur hier te lande nooit blijken had gegeven dat hij de Joden vijandig was, zal ik den geachten interpellant wel niet behoeven te verzekeren. Maar wij zien hieruit op welke wijze men getracht heeft met de laagste en gemeenste middelen den Gouverneur reeds vóór hij in de kolonie was daar onmogelijk te maken en in een kwaad daglicht te stellen.

Dat zaad heeft aldaar welig getierd en vruchten gedragen, en men gaat helaas door met verdachtmaken. Vroeger werden de berichten beperkt tot die bladen in West-Indië, die ook door geachte sprekers in de andere Kamer zeer te recht zijn gekarakteriseerd als bladen waarin alles wat vuil en lasterlijk is wordt opgenomen.

Maar wat ik mij minder goed kan verklaren is dat dezelfde berichtgevers nu ook plaats hebben kunnen vinden voor hun geschrijf in de Nederlandsche pers. Dat vind ik een bedenkelijk verschijnsel; want juist in eene kolonie als Suriname moet van Nederland uit het voorbeeld gegeven worden, dat men die middelen niet wil aangrijpen om het bestuur in die kolonie onmogelijk te maken. Uit alles echter blijkt dat nu de toelag mislukt is om het gaan van den Gouverneur naar Suriname te beletten, men voor geen middelen terugdeinst om zijne terugkomst van daar te bewerken.

De heer **Wertheim**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch bij het antwoord dat ik den Minister zal geven, mij te onthouden van elke minder gepaste uitdrukking. Ik zal dus niet »insinueeren" dat de ambtenaren eene valsche getuigenis gegeven hebben.

Ik zal mij strikt houden aan de zaak zelve.

Wij hebben verschillende uitleggingen gekregen van feiten die geacht kunnen worden het standpunt te zijn dat de Minister inneemt, maar die uiteenzettingen kunnen mijn inziens niet wegnemen dat het kwaad zit bij het regeeringsbeleid van den Gouverneur. Ik zou willen zeggen dat de Minister wel gesproken heeft van de tekortkomingen, nu en vroeger, van de Staten, maar dat hij niet bewezen heeft dat de Gouverneur niet is te kort gekomen.

Zijne Excellentie zegt dat de Koloniale Staten inconsequent zijn en dingen doen die in den vorm niet gelukkig zijn; maar ik heb het tegendeel niet bewezen. Ik heb alleen beweerd dat de Gouverneur *verplicht* is te doen wat helaas niet het geval is, namelijk kalm en bedaard te zijn en het gezag en de koninklijke macht, die hij geroepen is te vertegenwoordigen, hoog te houden.

En nu is de Minister in gebreke gebleven mij te bewijzen, dat de Gouverneur aan dat minimum van eischen tegenover een Regeeringspersoon beantwoordt. De Minister heeft o. a. gezegd, dat men reeds vóór de aankomst van den Gouverneur getracht heeft hem in een slecht daglicht te stellen, en dat dit geschied is door hetgeen de Minister genoemd heeft »de klik of jodenpartij".

Ik antwoord, dat de Gouverneur ontvangen is en 9 maanden geregeerd heeft in overeenstemming met de bevolking, zonder dat er een hoog woord gevallen is.

Alle verordeningen, door hem voorgesteld, zijn aangenomen. Bij iedere gelegenheid heeft men hem bewijzen van belangstelling gegeven en de twist is niet ontstaan door hetgeen officieus en officieel, volgens het beweren van den Minister, naar Suriname is geschreven, maar — de Minister weet het beter dan ik — op het oogenblik toen de Gouverneur, *miskennende den eerbied voor het gezag* en de onafhankelijkheid der Staten, de leden dier Staten, die tevens ambtenaren waren, voor zich heeft doen verschijnen en, gij weet hoe, heeft toegesproken, — toen hij den bekenden brief heeft doen schrijven.

Ik verzoek den Minister mij aan te toonen welke verordening is verworpen of welke daad van vijandschap er vóór dien tijd bedreven is.

De Minister heeft gezegd, dat hetgeen ik mededeelde op onjuiste grondslagen berustte, omdat ik uit eene eenzijdige bron NB. — de begrotingsstukken — geput had.

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijken toestand van Suriname.

Ik geef toe dat die bron eenzijdig is, maar de beschuldigingen zijn niet ingebracht door de pers, maar door de Koloniale Staten, en wel in openbare vergadering bij de behandeling der begrooting, waarbij alle gedelegeerden der Regeering tegenwoordig waren.

Van twee dingen één, of die gedelegeerden konden ze niet tegenspreken; of wel de Gouverneur wilde niet antwoorden; maar dan is het in hooge mate eene minachting voor de Staten en eene miskenning van de verhouding tusschen de Staten en den Gouverneur, dat antwoorden onthouden en de verkeerde voorstellingen niet geredificeerd worden, want er staat niet in het Regeeringsreglement dat de Gouverneur regeert en de Staten toezien. Het Regeeringsreglement wil dat Gouverneur en Staten samen regeren in dien zin, dat geene verordening kan tot stand komen, geen begrooting vastgesteld worden, dan met goedkeuring van de Staten.

Nu vraag ik: als die Staten op een gegeven oogenblik de hardste, de zwaarste beschuldigingen in het midden brengen, is het dan de houding van de Regeering om eenvoudig te zwijgen, de verbeterde editie te verzenden naar den Haag en ze niet te brengen waar zij behoort, in den boezem van die vergadering?

Laat ik nu dit eens en voor altijd er bij zeggen: ik waardeer de bonding van den Minister; ik vind dat hij met ridderlijkheid opkomt voor zijne ambtenaren, en dat hij, met miskenning wellicht van hetgeen in zijn eigen hart omgaat, hem verdedigt die zijn vertrouwen geniet; maar niettemin zal hij het mij niet kwalijk nemen, wanneer ik zeg, dat het feit, dat de Gouverneur gesard en getergd zou zijn (aannemende dat dit het geval is), den Gouverneur geen aanleiding kan geven om terug te sarren en te tergen. Dat wil de Koning niet, die hem gezonden heeft, en dat is beneden de waardigheid van Nederland.

En nu vraag ik: wat hebben wij in het antwoord van den Minister gehoord omtrent de onwettige en partijdige uitgifte van de concessie voor het exploiteeren van balata; wat omtrent de vergunning tot het goud prospecteeren als strafbaar feit; wat omtrent het contract dat gesloten is buiten de Staten om en dat slechts door toeval in hun handen is gekomen? De Minister zegt, dat hij omtrent dit laatste de details niet kent, ofschoon het reeds in Maart laatsleden gesloten is. Als hij ze kende zou hij de zaak niet kunnen goedkeuren. Ik neem het beroep niet aan op het verleden en wat toen gebruikelijk was, maar wil alleen zeggen, dat ik niet geloof, dat een magistraatspersoon, die beter de wet moest kennen dan een ander, kan worden verontschuldigd als hij die wet miskent en overtreedt.

Wat nu de verklaring van den postdirecteur betreft, moet ik den Minister verzoeken om de Surinamers, die zich thans in den Haag bevinden, te hooren of het waar is of niet, dat zij hunne brieven aan het kantoor gebracht hebben en dat deze geweigerd zijn op grond dat er geen mailboot vertrok. Wat de directeur medegedeeld heeft kan waarde hebben als historische uitlegging, maar het heeft voor mij geen waarde als feit.

Ik zal de Vergadering niet verder vermoeien. Met het ja van den Minister, en mijn neen, gegrond op de officieele stukken, komen wij niet verder. Ik weet niet of Zijne Excellentie mij nog zal beantwoorden. Ik wensch even nog de conclusiën mede te deelen, die deze zaak, naar mijne meening, oplevert.

Het is een feit, ook door den Minister erkend, dat er een voortdurende strijd is met de Staten.

Er zijn nu onlangs weder vijf verordeningen verworpen, hetgeen vroeger tot de zeldzaamheden van de zeldzaamheden behoorde.

Er heerscht opgewondenheid bij de bevolking, zooals ze nooit te voren was gekend.

Wat zal de Regeering doen?

De Staten van Suriname ontbinden?

Maar dat is doelloos, want dan krijgen wij toch dezelfde personen terug. Men moge hen een kliek noemen, maar een feit is het: zij komen terug! herkozen door *le pays légal*!

Wijziging van het kiesreglement dan met verlaging van den census?

Verlaging van den census is verworpen en het is straks reeds verkondigd dat de Gouverneur, van de gelegenheid die hij gehad heeft om de kiesbevoegdheid in eigen kring uit te breiden, geen gebruik heeft gemaakt.

Wijziging van het Regeeringsreglement?

Maar op 29 April jl. heeft de Minister zelf verklaard, dat hij er niet aan dacht eenige wijziging in het Regeeringsreglement voor te stellen.

Opheffing van het Regeeringsreglement?

WIJ ZIJN IN NEDERLAND; ziedaar het eenige antwoord, dat ik op die vraag geven zal.

Eene enquête?

Welke enquête is mogelijk, die niet gevaarlijk is voor het prestige van het gezag?

Den toestand handhaven en op Engelsche wijze eene jury zoolang opsluiten tot zij een besluit genomen heeft, in casu de Staten door gemis aan inmenging tot onderwerping dwingen?

Ik geloof dat dit in strijd zou zijn niet alleen met het economisch belang der kolonie, maar ook met de door de Grondwet gewaarborgde vrijheid.

Er blijft inderdaad niets over, dan dat de Regeering den Gouverneur voorschrijve binnen de perken van het recht te blijven en daarbij toepasse het gevleugeld woord van Gambetta: *se soumettre ou se démettre*!

Zal ik die meening nederleggen in eene motie?

Wij zijn nog onder den indruk van hetgeen gisteren gebeurd is. Op de Regeering rusten zware verplichtingen. Het ligt niet op mijn weg thans die te vergroten, — en de aanneming der motie zou dat toch ten gevolge hebben. En werd zij verworpen, dan zou dit den indruk geven, alsof deze Kamer den Gouverneur recht wilde geven tegenover de Staten van Suriname, en dat terwijl geene enkele stem uit haar midden is opgegaan om mijne woorden tegen te spreken.

Ik zou tot de Regeering willen zeggen wat de Romeinsche Senaat tot de consuls zeide: *» Zie toe, dat niets geschiede ten nadeele van den Staat.*

En tot dien Staat behoort ook de kolonie Suriname, die jarenlang is geweest een parel aan de kroon van Nederland. Menig prachtig huis, menig vorstelijk vermogen te Amsterdam en elders danken wij aan fortuinen, in die kolonie gemaakt.

Is Suriname thans in verval, laat ons dan ook den plicht erkennen om zooveel mogelijk tot de opbeuring dier kolonie mede te werken. Een dubbele plicht met het oog op het verleden. Wij moeten niet vergeten, dat de Nederlandsche vlag waait boven de kolonie en dat onder de bescherming dier kleuren niets mag geschieden wat strijdt met de eer en de waardigheid van Nederland.

Ik vertrouw dat de Regeering zal doen wat haar plicht is als handhaafster van het gezag, maar zou, om welke redenen van algemeenen of bijzonderen aard, daarin worden te kort geschoten, dan neem ik ten slotte uit de spreuk van den Romeinschen Senaat dit over, dat naar mijne overtuiging deze Senaat het recht zal weten te handhaven tegenover willekeur.

De heer Mackay, Minister van Koloniën: Een kort woord slechts in de eerste plaats om op te komen tegen het verrijt dat de Gouverneur, bij de behandeling der begrooting voor Suriname, niet geantwoord heeft op de vroeger tegen hem ingebrachte beschuldigingen. Het bestuur aldaar heeft daarbij het standpunt ingenomen, dat bij de behandeling der begrooting slechts de zaken die met de begrooting zelve in verband staan, ter sprake moeten komen, doch dat de behandeling van eene begrooting in Suriname niet verward moet worden met de behandeling van de Staatsbegrooting in Nederland, waar de gelegenheid bestaat om de Regeering over al hare handelingen en daden ter verantwoording te roepen. Dat is de reden, waarom de Gouverneur gemeend heeft daar ter plaatse op die verschillende punten niet te moeten antwoorden.

3de VERGADERING. — 30 OCTOBER 1890.

Interpellatie-Wertheim betreffende den politieken en den maatschappelijke toestand van Suriname.

Ik behoef den geachten afgevaardigde niet te verzekeren, dat ook op mij eene zeer zware taak rust, om mede te werken tot een goed bestuur van de kolonie Suriname.

Hij is, naar ik verwacht, van dezelfde meening als ik, dat het voorzeker niet aangenaam is, deze zaak in deze Kamer te bespreken. Misschien heb ik een enkel woord gesproken, dat op hem den indruk heeft gemaakt, alsof ik hem persoonlijk iets onaangenaams meende te moeten zeggen. Daarom wensch ik, alvorens te eindigen, den heer Wertheim de verzekering te geven, dat ik de kalme wijze waardeer, waarop hij deze delicate zaak met de Regeering heeft behandeld.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal volstrekt niet in het afgeloopen debat terugtreden. Ik begrijp te zeer de moeilijke positie, waarin de heer Minister van Koloniën verkeert, om die nog te verzwaren. Nu evenwel het beleid van de kolonie Suriname aan de orde is, wensch ik slechts eene vraag te doen aan de Regeering.

In de vergadering van den 14den Juli dezes jaars heeft de Minister van Koloniën ons de volgende verklaring gegeven: »Ik heb daar straks gezegd, dat de Fransche Minister van Buitenlandsche Zaken aan onzen gezant heeft geschreven, dat hij de noodige maatregelen had genomen opdat de vroeger gemaakte regelingen omtrent de op het betwiste gebied te handhaven gedragslijn strikt zouden worden nagekomen en daaromtrent per telegraaf uitdrukkelijke bevelen waren gezonden aan den Gouverneur van Cayenne. En ik heb toen tevens medegedeeld welke die overeenkomsten zijn, die vroeger zijn gemaakt tusschen de beide Regeeringen, en ook de maatregelen welke genomen zijn door de beide Gouverneurs in de West.»

Nu is mijne vraag deze: heeft de Gouverneur van de West reeds aan den Minister bericht, dat de *status quo*, waarvan toen sprake was, sedert is hersteld?

De heer **Mackay**, Minister van Koloniën: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op deze nieuwe interpellatie kan ik mededeelen, dat van den Gouverneur van Suriname het bericht is ontvangen, dat uit de door hem ontvangen berichten uit Fransch-Guyana gebleken is, dat er concessie verleend was op het betwiste terrein; de Gouverneur heeft daarop een brief aan den Gouverneur van Cayenne geschreven, doch daarop is hij het antwoord nog wachtende.

De Fransche Regeering is door onzen gezant te Parijs in kennis gesteld met de verschillende berichten, zooals wij ze in de Moniteur de Cayenne gevonden hebben, ten einde de noodige maatregelen te nemen, indien nog niet voldaan was aan de vroeger gedane beloften.

Als ik mij wel herinner is er van de Fransche Regeering bericht ontvangen, dat zij uitgaat van de onderstelling, dat het bestuur van Cayenne toen het de concessie verleende, nog niet op de hoogte was van de laatste orders uit Parijs.

In hoeverre dit juist is, weet ik niet, maar wat den Gouverneur van Suriname betreft, kan ik, zooals ik zeide, verklaren, dat deze naar aanleiding daarvan den Gouverneur van Cayenne geschreven heeft, maar nog geen antwoord heeft ontvangen.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik heb de eer den Minister van Koloniën, namens de Kamer, dank te zeggen voor de gegeven inlichtingen.

De Kamer wordt tot nadere bijeenroeping gescheiden.

VERBETERINGEN.

Op bladz. 9, kol. 2, reg. 5 v. b., staat: *vierde*; lees: »*tweede*»;

aldaar, reg. 6 v. b., staat: *derde*; lees: »*vierde*».

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over de ontwerpen van wet tot:

- 1°. verhooging van hoofdstuk IX der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1890; en
- 2°. aanvulling en verhooging der begroting van uitgaven voor den aanleg van Staatsspoorwegen, dienst 1890.

Bij het tweede dezer wetsontwerpen wordt op de begroting van uitgaven voor den aanleg van Staatsspoorwegen, dienst 1890, gebracht de som van f 800 000, bij art. 81 der overeenkomst met de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen bestemd voor de vernieuwing van baan en bovenbouw van den Rijnspoorweg. Eenige leden gaven den wensch te kennen dat, zoodra dit wetsontwerp zal zijn aangenomen, in het belang van het reizend publiek zoo spoedig mogelijk het bedoelde ballastbed worde voltooid.

Vastgesteld 29 October 1890.

VAN PALLANDT VAN WAARDEN-
BURG EN NEERIJNEN.
MAGNÉE.
VAN GENNEP.
PRINS.
VAN ROIJEN.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over de ontwerpen van wet tot:

- 1°. wijziging en verhooging van het VIIde hoofdstuk A der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1890; en
- 2°. wijziging en aanvulling van de wet, houdende aanwijzing van de middelen ter goedmaking van de uitgaven begrepen in de Staatsbegroting voor het dienstjaar 1890.

Deze wetsontwerpen gaven in eene afdeeling aanleiding tot de volgende beschouwingen.

De toelichting en de verdediging door de Regeering van de financieele zijde der spoorwegovereenkomsten steunde op de onderstelling, dat eene 3 percents leening tegen 95 percent zoude kunnen worden geplaatst. Onderscheidene leden meenden daarom tot de Regeering de vraag te moeten richten, of zij in den afgeloopen zomer na het tot stand komen van de wettelijke goedkeuring der spoorwegovereenkomsten in staat is geweest terstond het noodige geld te leenen? Eenige leden dierzelfde afdeeling verklaarden zelfs den stelligen indruk te hebben ontvangen, dat de Regeering zich destijds van de medewerking van een syndicaat, dat zulk eene leening waarborgde, verzekerd had. Velen begrepen niet, welke beteekenis de door de Regeering indertijd medegedeelde berekeningen zouden hebben gehad, wanneer de Minister van Financiën het voornemen koesterde de leening zelve op de toekomst te verschuiven.

Vastgesteld 28 October 1890.

VAN PALLANDT VAN WAARDEN-
BURG EN NEERIJNEN.
MAGNÉE.
VAN GENNEP.
PRINS.
VAN ROIJEN.